

Obilježja ilegalnog trgovanja oružjem u suvremenom svijetu

Fekonja, Hrvoje

Master's thesis / Diplomski rad

2021

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zagreb, Faculty of Education and Rehabilitation Sciences / Sveučilište u Zagrebu, Edukacijsko-rehabilitacijski fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://urn.nsk.hr/urn:nbn:hr:158:669148>

Rights / Prava: [In copyright](#) / [Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-12-11**

Repository / Repozitorij:

[Faculty of Education and Rehabilitation Sciences - Digital Repository](#)

Sveučilište u Zagrebu
Edukacijsko-rehabilitacijski fakultet

Hrvoje Fekonja

**OBILJEŽJA ILEGALNOG TRGOVANJA ORUŽJEM
U SUVREMENOM SVIJETU**

Diplomski rad

Zagreb, rujan, 2021.

Sveučilište u Zagrebu
Edukacijsko-rehabilitacijski fakultet

Diplomski rad
**OBILJEŽJA ILEGALNOG TRGOVANJA ORUŽJEM
U SUVREMENOM SVIJETU**

Student: Hrvoje Fekonja
Mentor: prof. dr. sc. Dalibor Doležal

Zagreb, rujan, 2021.

Izjava o autorstvu rada

Potvrđujem da sam osobno napisao rad *Obilježja ilegalnog trgovanja oružjem u suvremenom svijetu* i da sam njegov autor.

Svi dijelovi rada, nalazi ili ideje koje su u radu citirane ili se temelje na drugim izvorima jasno su označeni kao takvi te su adekvatno navedeni u popisu literature.

Ime i prezime: Hrvoje Fekonja

Mjesto i datum: Zagreb, rujan, 2019

Naslov rada: Obilježja ilegalnog trgovanja oružjem u suvremenom svijetu

Ime i prezime studenta: Hrvoje Fekonja

Ime i prezime mentora: prof.dr.sc. Dalibor Doležal

Program/Modul: Socijalna pedagogija/Odrasli

SAŽETAK

Problematika ilegalnog trgovanja oružjem dugi je niz godina prisutna kao globalni fenomen koji je, kao pojavni oblik organiziranog kriminaliteta, područje bavljenja raznih institucija u različitim zemljama svijeta. Vatreno oružje odgovorno je za brojna stradanja kroz povijest, ali i danas, te je zbog svog smrtonosnog potencijala predmet strogih ograničenja. Kao posebno problematično područje ističe se ilegalna trgovina malim i lakim oružjem, s obzirom da proizvodnja takve vrste oružja ne može biti zabranjena zbog potreba korištenja iste od strane vojske i policije. Ilegalno trgovanje oružjem svojim obimom i modalitetom varira među različitim zemljama svijeta, a zbog prikrivenosti samog procesa i nedostupnih podataka, ponajviše iz manje razvijenih zemalja, može se pretpostaviti postojanje velike tamne brojke. U ovom radu prikazat će se najvažnije karakteristike ilegalnog trgovanja oružjem kao pojave u suvremenom svijetu. Opisat će se kako, zbog čega i u kojem trenutku legalno oružje postaje dijelom ilegalne sfere te najčešći putevi koji vode do njegovih kupaca, kao i obilježja osoba uključenih u takav oblik trgovine. Pružit će se statistički pregled u pogledu ključnih pokazatelja, navesti što je sve učinjeno u smislu kaznenopravnog odgovora i napora usmjerenih na prevenciju i suzbijanje ove pojave na međunarodnoj razini te razmotriti postojeće strategije i intervencije po pitanju učinkovitosti, a sve s ciljem stvaranja što kvalitetnijeg pristupa u borbi s ovim oblikom kriminaliteta.

Ključne riječi: ilegalno trgovanje, oružje, krijumčarenje, organizirani kriminalitet, obilježja, kaznenopravni odgovor, prevencija

Thesis: Characteristics of Illicit Arms Trade in the Contemporary World

Student: Hrvoje Fekonja

Mentor: prof.dr.sc. Dalibor Doležal

Programme/Module: Social Pedagogy/Adults

ABSTRACT

The issue of illicit arms trade has been present for many years as a global phenomenon. It is considered a manifestation of organized crime and an area of concern dealt with by many institutions in different countries in the world. Firearms account for large number of casualties through history, but also nowadays, and due to their lethal potential, they are subject of severe restrictions. Particularly problematic is the illicit trade in small arms and light weapons, as manufacture of these type of weapons cannot be restricted due to the need for mentioned products coming from military and law enforcement officials. The scope and modality of illicit trafficking varies among different countries, while concealment of its process and lack of information, largely facilitates these kinds of transfers, especially in less developed countries, where products find their way unnoticed by respective authorities. This paper will cover key characteristics of illicit arms trade as a phenomenon in the contemporary world. In addition, it will seek to describe how, what for and in which moment do legal weapons become part of illegal domain. Furthermore, the most frequent flows to their end users will be described, as well as features of actors involved in this type of trade. The paper will provide statistical overview in terms of key indicators, discuss what has been done on international level in context of criminal justice response and efforts focused on preventing and countering illicit arms trade and review existing strategies and interventions regarding their impact, aiming to create effective approach in fighting against this form of crime.

Keywords: illicit trade, weapons, arms, trafficking, organized crime, characteristics, criminal justice response, prevention

SADRŽAJ

1. UVOD	1
2. DEFINIRANJE ILEGALNOG TRGOVANJA ORUŽJEM	2
3. TRGOVINA ORUŽJEM KROZ POVIJEST	4
4. ETIOLOGIJA ILEGALNOG TRGOVANJA ORUŽJEM.....	7
5. ILEGALNA TRŽIŠTA ORUŽJA	10
5.1. VRSTE ILEGALNIH TRŽIŠTA ORUŽJA	13
5.2. PRAĆENJE I DINAMIKA ILEGALNIH TRŽIŠTA ORUŽJA	16
5.3. SPECIFIČNOST PROBLEMATIKE ILEGALNIH TRŽIŠTA MALOG I LAKOG ORUŽJA.....	18
5.4. DARK WEB KAO MODERNO ILEGALNO TRŽIŠTE ORUŽJA.....	20
6. OBILJEŽJA OSOBA UKLJUČENIH U ILEGALNU TRGOVINU ORUŽJEM	25
7. KARAKTERISTIKE I POJAVNOST ILEGALNE TRGOVINE ORUŽJEM U SVIJETU	29
7.1. AFRIKA	29
7.2. AZIJA.....	31
7.3. AUSTRALIJA.....	33
7.4. JUŽNA AMERIKA.....	34
7.5. SJEVERNA AMERIKA	35
7.6. EUROPA	37
7.7. HRVATSKA	38
8. STATISTIČKI PODACI VEZANI UZ ILEGALNU TRGOVINU ORUŽJEM.....	39
8.1. PODACI ZA HRVATSKU	44
9. KAZNENOPRAVNI OKVIR I PREVENTIVNI NAPORI U SUZBIJANJU ILEGALNOG TRGOVANJA ORUŽJEM.....	46
10. ZAKLJUČAK	48
11. LITERATURA.....	50

1. UVOD

Ilegalno trgovanje oružjem je fenomen prisutan na globalnoj razini već duži niz godina. Smatra se pojavnim oblikom organiziranog kriminaliteta te je područje bavljenja različitih institucija u gotovo svim dijelovima svijeta. Premda ne toliko medijski popraćena tema u današnje vrijeme, ilegalna trgovina oružjem je zbog svog kontinuiranog razvoja i širenja uvijek prisutna „opasnost“. Ono što obilježava organizirani kriminalitet pa tako i samu ilegalnu trgovinu oružjem, jest sposobnost brzog prilagođavanja izmijenjenim socijalnim, gospodarskim i političkim prilikama (Singer, Kovčo Vukadin i Cajner Mraović, 2002). Navedeno u kombinaciji sa stalnim napretkom suvremene tehnologije dovodi do toga da je ilegalnoj trgovini oružjem s vremenom sve teže ući u trag te tako postaje sve veći izazov institucijama nadležnim za njeno suzbijanje.

Prema podacima iz istraživanja globalne distribucije vatrenog oružja Ureda Ujedinjenih naroda za droge i kriminal (UNODC), u 2007. godini bilo je otprilike 875 milijuna vatrenog oružja svih oblika, pri čemu je gotovo tri četvrtine ukupnog broja bilo u vlasništvu građanstva, dok je ostatak bilo u vojnom te nešto manje u vlasništvu državnih organa sigurnosti (policije).¹ Prema istom izvoru, godišnja vrijednost trgovine oružjem iznosi oko 4 milijarde dolara, od čega se procjenjuje da jedna četvrtina otpada na neovlaštenu, odnosno ilegalnu trgovinu. Nadalje, prema izvješćima UNODC-a, u razdoblju od 2010. do 2013. godine, zaplijenjeno je preko 700 tisuća ilegalnog vatrenog oružja. Procjenjuje se kako je trenutno u svijetu preko 2 milijuna ljudi uključeno u ilegalnu trgovinu oružjem (Chander, 2018).

U mnogim državama prisutan je osjetan nedostatak istraživanja koja bi se bavila problematikom ilegalnog trgovanja oružjem, koja su potrebna kako bi se izradile smjernice za daljnja istraživanja na području sprečavanja navedene pojave. Kako bi se stvorili preduvjeti za učinkovitu prevenciju ilegalnog trgovanja oružjem, od ključne je važnosti poznavati i imati uvid u obilježja tog procesa, izvore, karakteristike ponude i potražnje, pravce krijumčarenja kao i povijesnu pozadinu koja stoji iza svake države u kojoj je ilegalno trgovanje prisutno.

Cilj ovog diplomskog rada je istražiti i prikazati obilježja ilegalne trgovine oružjem u suvremenom svijetu te na temelju dostupnih podataka iznijeti glavne odrednice i smjernice za provedbu daljnjih istraživanja koja bi ciljala na prevenciju i suzbijanje takve vrste kriminaliteta na globalnoj razini. Problemska pitanja na koje će rad dati odgovor su sljedeća: 1. Koje su

¹ United Nations Office on Drugs and Crime (2015)
https://www.unodc.org/documents/firearms-protocol/UNODC_Study_on_Firearms_WEB.pdf (23.6.2021.)

specifičnosti i izazovi ilegalnog trgovanja oružjem? 2. Koje su razlike u obimu i modalitetu ilegalnog trgovanja oružjem među različitim državama? 3. Na koji način postaviti istraživanje vezano uz djelatnost ilegalnog trgovanja oružjem s obzirom na okolnosti?

2. DEFINIRANJE ILEGALNOG TRGOVANJA ORUŽJEM

Za bolje shvaćanje i razumijevanje ilegalnog trgovanja oružjem potrebno je, prije svega, poznavati što ono obuhvaća, odnosno što podrazumijeva, a sve kako bi se na globalnoj razini olakšalo praćenje i samim time suzbijanje takve vrste trgovine. Shodno tome, od iznimne je važnosti da postoji konsenzus oko definicije ilegalne trgovine oružjem.

Prepoznavši potrebu za sprječavanjem ilegalnog trgovanja oružjem i potencijalne opasnosti koje proizlaze iz takve djelatnosti Ujedinjeni narodi 2001. godine izdaju dva važna dokumenta: Protokol protiv nezakonite proizvodnje i trgovanja vatrenim oružjem, njegovim dijelovima i komponentama te streljivom (UN, 2001a; u daljnjem tekstu Protokol o vatrenom oružju)² te Program akcije za prevenciju, suzbijanje i iskorjenjivanje nezakonite trgovine malim i lakim oružjem u svim aspektima (UN, 2001b; u daljnjem tekstu Program akcije).³

Prema Protokolu o vatrenom oružju ilegalna trgovina oružjem podrazumijeva „uvoz, izvoz, stjecanje odnosno nabavu, prodaju, dostavu, promet ili prijenos vatrenog oružja, njegovih dijelova i komponenti te streljiva iz ili preko teritorija jedne države stranke do druge države stranke ako bilo koja od tih država stranaka to ne odobrava u skladu s uvjetima ovog Protokola ili ako to oružje nije označeno na način na koji ovaj Protokol propisuje.“ (Protokol protiv nezakonite proizvodnje i trgovanja vatrenim oružjem, njegovim dijelovima i komponentama te streljivom, 2001, čl. 3e).

Sa svrhom što jasnijeg i preciznijeg razumijevanja pojmova unutar prethodno navedene definicije spomenuti Protokol definira „vatreno oružje“ kao „svako prijenosno oružje s cijevi koje ispaljuje, izrađeno je da ispaljuje ili može lako biti preinačeno da ispaljuje sačmu, metak ili projektil pomoću potisnutog djelovanja barutnih plinova“. „Dijelovima i komponentama“ smatraju se „svi elementi ili zamjenski elementi specifično izrađeni za vatreno oružje i potrebni za njegovo funkcioniranje, uključujući cijev, okvir ili prijemnik, klizač ili cilindar, vijak ili

² Protocol against the Illicit Manufacturing of and Trafficking in Firearms, their Parts and Components and Ammunition (Firearms Protocol) (UN, 2001a) https://treaties.un.org/doc/source/recenttexts/18-12_c_e.pdf (24.7.2021.)

³ Programme of Action on Small Arms (UN, 2001b) [https://undocs.org/en/A/CONF.192/15\(SUPP\)](https://undocs.org/en/A/CONF.192/15(SUPP)) (24.7.2021.)

zatvarač te bilo koji uređaj izrađen ili prenamijenjen za utišavanje zvuka izazvanog pucanjem iz vatrenog oružja“, dok „streljivo“ obuhvaća „cijelo punjenje ili komponente punjenja, uključujući čahure, kapisle, barut, metke ili projekte, koji se koriste u vatrenom oružju...“ (Protokol protiv nezakonite proizvodnje i trgovanja vatrenim oružjem, njegovim dijelovima i komponentama te streljivom, 2001, čl. 3a-c).

U kontekstu ilegalne trgovine oružjem, neophodno je spomenuti pojam krijumčarenja. Svjetličić, Dujmović i Savić (2016, str. 423) navode da krijumčarenje oružja podrazumijeva *„nezakonito prenošenje oružja s područja jedne države u drugu, najčešće radi prodaje na ilegalnom tržištu.“*, dodajući da se radi o jednom pojavnih oblika kriminaliteta. Prema navedenim autorima, uz krijumčarenje oružja vrlo često se vežu i drugi oblici organiziranog kriminaliteta, pa tako nije rijedak slučaj da se osobe koje se bave krijumčarenjem oružja istovremeno bave i krijumčarenjem droga, vozila ili pak cigareta. Savić (2012) navodi kako je veza između organiziranog kriminaliteta i trgovanja oružjem dvoznačna: ilegalna trgovina oružjem donosi velik profit bilo prodajom ili trampom za neku drugu robu (najčešće drogu), a s druge strane oružje je jedno od glavnih sredstava za rad pripadnika kriminalnih skupina što ih istovremeno čini i kupcima i trgovcima oružja.

Kada govorimo o trgovini oružjem, valja se osvrnuti i na legalnu stranu te djelatnosti, kako bismo lakše znali razlučiti, odnosno prepoznati je li određeni aspekt trgovine oružjem u skladu sa zakonom ili ne. Savić, Liker i Mendaš (2008) navode kako se legalna sfera problematike oružja i eksplozivnih tvari odnosi na sve sigurnosno relevantne aspekte u kojima se subjekti primarno pridržavaju propisa, a do zlouporaba dolazi tek sporadično i ovisno o specifičnim okolnostima. Legalna sfera podrazumijeva sljedeće: držanje i nošenje oružja od strane građana; držanje i nošenje službenog oružja; proizvodnju oružja i eksplozivnih tvari; popravljjanje, prepravljjanje, promet i prijevoz oružja i eksplozivnih tvari; ispitivanje i obilježavanje žigom vatrenog oružja; proizvodnju, nabavljanje i promet vojnog i policijskog oružja; lov; sportsko streljaštvo; uvoz i izvoz oružja i eksplozivnih tvari; uništavanje oružja i eksplozivnih tvari; skladištenje vojnog i policijskog oružja; upravljanje viškovima vojnog i policijskog oružja i sl. Nadalje, česta je pojava da se legalna sfera isprepliće s ilegalnom ili čak u potpunosti zalazi u nju, što čini širenje interesa na legalnu sferu nužnim za stvaranje preduvjeta za učinkovitu borbu protiv ilegalnih aspekata (Savić, Liker i Mendaš, 2008).

3. TRGOVINA ORUŽJEM KROZ POVIJEST

Povijest trgovine oružjem seže još u 16. stoljeće, kada su europski trgovci počeli prevoziti, odnosno dostavljati oružje u Afriku, Ameriku i u manjem razmjeru Aziju (Grant, 2012). U to doba Zapadna Europa prednjačila je u industriji oružjem te predstavljala glavni izvor oružja za Europu, ali i ostatak svijeta. Osim dobrog tehnološkog razvoja u vidu proizvodnje oružja i baruta, taj dio Europe već je otprije dominirao po pitanju trgovine na svjetskoj razini općenito, pa ne čudi činjenica da su bili među prvima koji su se počeli baviti i ovom vrstom trgovine. Zahvaljujući iznimno razvijenoj trgovačkoj mreži, Portugal je bio država koja se kroz 16. st. nametnula kao glavno trgovačko središte za izvoz vatrenog oružja u Afriku i Aziju. Portugalski trgovci prevozili su i prodavali oružje unatoč odluci pape o zabrani prodaje oružja nekršćanskim državama još iz 1192. godine, što ih je dovelo do velikog profita, osobito zbog ostvarene trgovine sa tadašnjom afričkom Zlatnom obalom (današnje područje Gane). Do sedamnaestog stoljeća Nizozemci su „preuzeli vodstvo“ u međunarodnom izvozu oružja, a Amsterdam je postao središte trgovine. Kupci oružja iz Nizozemske dolazili su iz susjednih europskih država poput Francuske i Engleske, ali i iz udaljenijih krajeva, uključujući Švedsku, Rusiju, Poljsku, Portugal, Veneciju i Maroko (Grant, 2012).

Kako je tehnologija izrade vatrenog oružja napredovala na europskom kontinentu, europski trgovci nastojali su prodati svoje staro, manje poželjno oružje u Africi i drugdje. Takvo oružje izvrsno je služilo u trgovini robljem europskim kolonijama te je tako velik dio ovakve robe u razdoblju između 1650. i 1750. godine završio u zapadnoj Africi. Tome svjedoče podaci da je 1700. godine nizozemska vlast na Zlatnoj obali naručila čak 6000 karabina, dok je engleska Kraljevska afrička kompanija između 1701. i 1704. godine poslala 32 954 oružja slične vrste u zapadnu Afriku. Do 1730. godine brojka uvezenog vatrenog oružja popela se na 180 000 (Grant, 2012).

Prema Grantu (2012), Engleska se u značajnijoj mjeri pridružuje afričkom poslu s prometom oružja negdje pri prijelazu u osamnaesto stoljeće. Privatni izvoz engleskog oružja u zapadnu Afriku započeo je krajem 1690-ih, sa centrima za proizvodnju oružja u Londonu i (nešto kasnije) Birminghamu. Porast europskog vatrenog oružja na području Afrike uvelike je bio povezan s povećanjem europske potražnje za afričkim robljem iz razloga što su se afrički trgovci našli u položaju da zahtijevaju više oružja u zamjenu za robove. Spomenuti porast izvoza ponajviše je došao do izražaja u Engleskoj u drugoj polovici 18. stoljeća. Tome svjedoči

podatak da je od procijenjenih oko 300 000 oružja godišnje uvezenih u zapadnu Afriku između 1750. i 1807. čak 45% bilo poslano iz Engleske (Grant, 2012.).

Trgovina oružjem kroz 19. stoljeće kontinuirano se povećavala, a osobit zamah dogodio se zahvaljujući industrijalizaciji. S vremenom se sve moglo brže proizvesti nego ranije, a masovna proizvodnja u kombinaciji s tehnološkim dostignućima dovela je do pojave viška ratnog oružja, poglavito zastarjelog (Grant, 2012). Nova oružja proizvedena za vrijeme Industrijske revolucije krajem 19. stoljeća podizala su već postojeće tenzije među europskim narodima te su države stremile tome da tehnološki budu korak ispred svojih neprijatelja (Brose, 2014). Kao glavni akteri u trgovini oružja na europskoj sceni tada se nameću Francuzi i Belgijanci, a u nešto manjoj mjeri i Talijani. Istočna Afrika postajala je glavno odredište za uvoz vatrenog oružja, a vodeću ulogu u trgovini preuzimaju privatni trgovci i vlade država. Talijani i Francuzi rješavali su se velikog dijela zastarjelog oružja isporučujući ih u Etiopiju – Talijani primarno zbog svojih imperijalističkih napora, a Francuzi ponajviše radi profita preko privatnih trgovaca. Trgovina oružjem sve je više postajala izvor radnih mjesta za Europljane. U Liangeu je više od 10 000 radnika sudjelovalo u proizvodnji i popravku oružja, od čega je oko njih 3000 radilo u velikoj privatnoj tvornici Herstal, koju je podržavala belgijska vlada. Godine 1895. Etiopija je bila odredište velike pošilje oružja i streljiva preko Džibutija – nizozemskim parobrodom iz Liangea tada je prenjeto 40 000 oružja i 5 milijuna komada streljiva (Grant, 2012).

Dok je ruta oružja prema istočnoj Africi preko Džibutija obavljala najveći obujam trgovine, iz Perzijskog zaljeva u Južnu i srednju Aziju je tekla druga ruta. Ova je ruta djelovala na različitim dijelovima primorskih Perzijskih zaljeva, uključujući Muskat, Bahrein, Kuvajt i Arapski poluotok. Konkretnije, Muskat, glavni grad Omana, služio je kao glavno trgovačko središte za uvoz oružja. Oružje je neometano pristizalo u Muskat i odatle po cijeloj Perziji i unutrašnjosti do Beludžistana i sjeverno prema Afganistanu. Lokalna potražnja za oružjem bila je velika i u središnjoj Aziji. Priljev novog oružja i streljiva omogućio je onima koji im mogu pristupiti da promijene ravnotežu snaga ne samo među lokalnim skupinama, već i među europskim kolonijalnim silama. Kao što je to bio slučaj i s istočnoafričkim prometom, francuski i belgijski trgovci bili su ti koji su iz Marseillesa zajedno uvozili oružje u Muskat. Usprkos zabranama vezanim uz trgovanje oružjem donesenim u Bahreinu, Kuvajtu i Kadžarskoj Perziji, to područje bilo je svjedok velikoj i sve većoj ilegalnoj trgovini oružjem. Britanske kolonijalne vlasti u Indiji procijenile su da je čak 94 000 pripadnika plemena na tadašnjoj Sjeverozapadnoj granici nabavilo ostraguše (puške na stražno punjenje) putem ilegalne trgovine (Grant, 2012).

Unatoč posjedovanju značajnih kapaciteta za proizvodnju oružja, Amerikanci su također bili primorani uvoziti oružje iz Europe kada je 1861. izbio Građanski rat. Veću potrebu za oružjem imala je južna strana, odnosno Konfederacija, iz razloga što je velika većina proizvodnih kapaciteta oružja bila situirana na sjeveru (Klare, 2018).

S Prvim svjetskim ratom došlo je do povećane potražnje za vatrenim oružjem te je trgovina postala poprilično podijeljena između blokova saveznika. Nakon što su u početku rata ostali neutralni, predsjednik Sjedinjenih Američkih Država, Woodrow Wilson, zatražio je od Kongresa da objavi rat Njemačkoj u travnju 1917., ali čak i prije ove formalne objave rata američkim je tvrtkama bilo dopušteno prodati oružje i streljivo članicama Antante. Amerikanci su na taj način uprihodili golemu količinu novca, čemu svjedoči podatak da su od izvoza oružja do kraja rata ostvarili zaradili 2.3 milijarde dolara (Klare, 2018).

Po završetku Prvog svjetskog rata među zemljama se javila ideja da bi izvoz oružja trebalo na neki način ograničiti kako bi se u budućnosti izbjeglo ratovanje i osigurao mir. Upravo je to bila motivacija za osnivanje Lige naroda. Europske kolonijalne sile prepoznale su kako trgovina oružjem predstavlja svojevrsnu opasnost za stabilnost i kontrolu njihovih zemalja, te im je u zajedničkom interesu bilo strogo ograničiti trgovinu oružjem. Međutim, manje države nisu se složile te su odbijale uvesti takve mjere jer su smatrale da će time njihov suverenitet i sigurnost biti ugroženi. U vremenu između dva svjetska rata uloženo je najviše napora u kontroliranje trgovine oružjem. Španjolski građanski rat 1936. godine, gdje su zaratili republikanci i nacionalisti, doprinio je otvaranju novih puteva i mreža ilegalne trgovine oružjem. U tom razdoblju različite tvrtke i države potpomagale su zaraćene strane opskrbom oružja, a neke kompanije čak su izvozile na obje strane istovremeno, sve kako bi što više zaradile (Grant, 2012).

Rivalitet između komunističkog svijeta i Zapada tijekom Hladnog rata bio je još jedna točka povijesti koja je rezultirala ekspanzijom globalne trgovine oružjem. Dvije trećine oružja koje su uvezile manje razvijene zemlje dolazilo je od strane SAD-a i Sovjetskog saveza, a iznos trgovine mjerio se u stotinama milijardi dolara. Afrika je od 1945. postala područje oružanih konflikta te se procjenjuje da je od tada čak 6,5 milijuna ljudi stradalo do strane lakog oružja, uvezenog uglavnom iz Europe. Raspadom Sovjetskog saveza, ogroman broj lakog oružja bio je oslobođen kontrole te plasiran na globalno tržište i posljedično prodan ilegalnim putem (Grant, 2012).

Od 1990. godine, Ujedinjeni narodi nametnuli su embargo na oružje kako bi se okončali građanski ratovi u bivšoj Jugoslaviji, Somaliji, Liberiji, Ruandi i Sijeri Leone, no unatoč naporima u tom smislu u nekim državama se i dan danas može vidjeti naoružanost oružjem upitnih izvora (Grant, 2012), a laka dostupnost i dalje predstavlja gorući problem.

4. ETIOLOGIJA ILEGALNOG TRGOVANJA ORUŽJEM

Iz prethodnog dijela u kojem se govorilo o povijesnom pregledu trgovine oružjem, moglo se uvidjeti kroz više primjera kako oružje koje je legalno proizvedeno u kratkom roku može postati dijelom ilegalne trgovine. Primarni uzrok i cilj prodaje gotovo uvijek je materijalna korist, odnosno zarada. Stalni tehnološki napredak kroz godine dovodi do modernijih i učinkovitijih izuma i mehanizama, čime ono što je ranije proizvedeno postaje manje poželjno na tržištu. Međutim, to ne znači da za takvim proizvodima ne postoji potražnja i da navedena roba neće naći kupca. Štoviše, takvi proizvodi zbog automatski pristupačnije cijene postaju predmet interesa onih koji ne raspolažu dovoljnim sredstvima za nabavu najsuvremenije tehnologije.

Prema Muggahu (2004) motivacija za nabavom, odnosno posjedovanjem oružja može biti društveno, kulturalno i politički uvjetovana. Takvi oblici motivacije su dinamični te sežu od sklonosti za lov i sportsko streljaštvo do potrebe za samoobranom i zaštitom drugih, težnjom za društvenim statusom ili u krajnjem slučaju predatorskim ponašanjem i podvizima.

Što se tiče opće populacije, većina istraživanja koja uspoređuju one koji posjeduju i one koji ne posjeduju oružje nalažu da je kod posjednika oružja ukorijenjen osjećaj straha (Pierre, 2019). Dok su puške kroz povijest primarno bile posjedovane za lov i druge rekreacijske svrhe, ispitivanja iz SAD-a iz 90-ih otkrivaju kako je najčešći razlog posjedovanja oružja samozaštita. (Cook i Ludwig, 1997; Azrael i sur., 2017; Pew Research Center, 2017; prema Pierre, 2019). Na tragu toga, istraživanja su pokazala da osobe na odluku da nabave vatreno oružje velikim dijelom motivira prijašnja viktimizacija i/ili strah od buduće viktimizacije (Kleck i sur., 2011; Hauser i Kleck, 2013; prema Pierre 2019). Nekoliko studija izvijestilo je o tome da je posjedovanje pištolja povezano s prethodnom viktimizacijom, percipiranim rizikom za zločin i percipiranom neučinkovitošću policijske zaštite u siromašnijim zajednicama, gdje tako nešto može odgovarati stvarnom riziku. (Vacha i McLaughlin, 2000, 2004; prema Pierre, 2019).

Kako je oružje roba čiji je promet ograničen, no ne i zabranjen, česta je pojava da se oružje plasira na ilegalno tržište korištenjem legalnih trgovačkih kanala i procedura, odnosno lažnim

prikazivanjem i simuliranjem legalnog pravnog posla (Savić, 2012). Cijeli taj postupak može izgledati u potpunosti u skladu sa zakonom, osim što se zanemaruje obveza krajnjeg korisnika da robu ne dostavlja daljnjim zainteresiranim kupcima bez dozvole, odnosno dopuštenja mjerodavnih tijela države proizvođača ili prodavača spomenutog oružja. Takav scenarij često može rezultirati time da oružje završava na ilegalnom tržištu ili u trećim zemljama koje su zahvaćene ratnim sukobima ili nemirima gdje oružje legalnim putem nije moguće dopremiti zbog zabrane, odnosno embarga međunarodne zajednice. Postoje situacije kada proizvođači, trgovci ili posrednici nisu svjesni u kakav posao ulaze i ne znaju koja će krajnja destinacija oružja biti, no u većini slučajeva radi se o isplaniranim kriminalnim aktivnostima pod okriljem legalnog posla u koje su nerijetko umiješane visokopozicionirane osobe u državnom aparatu povezane s organiziranim kriminalom (Savić, 2012).

Stohl (2004) navodi kako postoji sedam načina kako oružje može preći iz domene legalnog u ilegalno te postati dijelom „crnog“ tržišta. Prva metoda uključuje otpremu legalno proizvedenog oružja izravno u ili preko države u kojima je trgovina zabranjena. Državni službenici često u takvom scenariju primaju mito u zamjenu za izvozne dozvole, pri čemu su isplate nerijetko u gotovini kako bi se što učinkovitije prikrilo sudjelovanje u takvim aktivnostima. Drugi način podrazumijeva nedostatnu zaštitu i neadekvatno upravljanje zalihama oružja u državnim tvornicama, što ih čini ranjivim u pogledu mogućih pljački i slučajnih gubitaka robe. Oružja tako može završiti u rukama beskrupuloznih preprodavača, a naposljetku i u kriminalnim, pobunjeničkim ili pak terorističkim skupinama i udruženjima. Sljedeći način kako oružje može postati ilegalno je da bude ukradeno ili uzeto kao ratni plijen za vrijeme rata ili druge vrste nestabilnosti u državi i zatim prodano bez ikakvih kontrola i regulacija. Četvrti način je da oružje jednostavno bude izgubljeno od strane državnih ili vojnih službenika, tako da nenamjerno, tj. slučajno bude zametnuto ili nestane te završi u mreži ilegalne trgovine oružjem plasirano od strane nalaznika, odnosno otimača istog. Kao peti način prelaska iz legalnog u ilegalno, autorica navodi prodaju oružja za gotovinu od strane vojnika, a uzrok te prodaje može biti to što nisu plaćeni za služenje u vojsci od strane države ili se država nije pobrinula da prikupi sav višak oružja s vojnih zaliha, a razlog također može biti i to da vojnici simpatiziraju određeni pobunjenički pokret pa se odluče prodati oružje njihovim pripadnicima. Šesti način je krađa oružja od građana, odnosno civila, koji oružje posjeduju legalno ili ilegalno. Krađe takvog oblika dovode do priljeva od oko 500.000 oružja iz SAD-a na ilegalno tržište. Sedmi i posljednji način je da zakonski okvir države vezan uz kupovinu oružja može pospješiti ulazak lakog oružja na crno tržište. Naime, u državama u kojima ne

postoje zakonska ograničenja za količinu oružja koje osoba može kupiti ili posjedovati odjednom, nerijetko dolazi do toga da određene osobe legalno kupe veći broj oružja te ga zatim ilegalno preprodaju za veću cijenu klijentima iz država gdje su zakoni vezani uz oružje stroži.

Prema Europolu⁴ oružje može postati ilegalno na sljedeće načine: pronevjerom legalnog oružja, provalama ili krađama, prodajom legalnog oružja na ilegalnom tržištu, uključujući i Darknet (ili Dark web), reaktivacijom oružja povučenog iz vojske ili policije, ponovnim osposobljavanjem zapečaćenog oružja te preradom, odnosno pretvorbom plinskih pištolja i pušaka (tzv. „airsoft“ oružja). Kao aktualni problem sve se više spominju upravo zadnje dvije navedene kategorije. Pretvorenim ili adaptiranim vatrenim oružjem smatra se lažno, odnosno imitacija stvarnog oružja ili plombirano oružje koje je preinačeno da funkcionira kao pravo, smrtonosno oružje. Takvo oružje je vrlo često jeftino, lako dostupno i teško ga je pratiti, što ga čini izuzetno privlačnim počiniteljima kaznenih djela (Florquin i King, 2018).

Pierce i sur. (2004) napravili su iscrpno istraživanje ilegalnih tržišta oružjem, u kojem se, između ostalog, dotiču i načina na koji oružje dopijeva u ilegalno vlasništvo. Kao jedan od glavnih načina nabave oružja u SAD-u navode državne dozvole za vatreno oružje, odnosno „Federal Firearms License“⁵ (u daljnjem tekstu FFL). Većina vatrene oružja završi u ilegalnom vlasništvu upravo od strane vlasnika ovih dozvola, koji oružje prodaju osobama koje tu istu dozvolu ne posjeduju, što čini takve transakcije same po sebi ilegalnim. Oružje preko vlasnika FFL-a tako može završiti u rukama članova njihove obitelji, njihovih prijatelja ili poznanika, krijumčara i preprodavača, a može i biti ukradeno i tako postati dijelom crnog tržišta. Velik dio oružja koje je korišteno u kriminalne svrhe, najprije je legalno prodano od strane FFL vlasnika privatnim osobama koje imaju pravo posjedovati oružje. U nekim slučajevima će osobe koje tim putem nabave oružje s tim istim počinuti određeno kazneno djelo, a nekada te osobe odluče to oružje dalje preprodati trećoj osobi koja također ima pravo posjedovati oružje i koja naposljetku počinu kazneno djelo. Drugi mogući razvoj situacije je da oružje ostane u vlasništvu jedne ili više osoba s dozvolama određeno vrijeme sve dok u konačnici ne bude preneseno osobama koji nemaju pravo na posjedovanje oružja i tako postanu dijelom ilegalnog vlasništva. Nerijetko se događa da posljednji legalni posjednik oružja nije svjestan da osoba kojoj prodaje, poklanja ili posuđuje oružje nema dozvolu za posjedovanje

⁴ Europol <https://www.europol.europa.eu/crime-areas-and-trends/crime-areas/illicit-firearms-trafficking> (2.8.2021.)

⁵ Federal Firearms License - dozvola koja omogućuje privatnim i pravnim osobama bavljenje poslovima koji obuhvaćaju proizvodnju, uvoz i međunarodnu prodaju vatrene oružja i streljiva, a izdaje ju Zavod za alkohol, duhan, vatreno oružje i eksplozive Sjedinjenih Američkih Država

istog. Vatreno oružje također može izravno biti preneseno iz legalnog u ilegalno tržište. Primjer toga je kada vlasnici FFL-a kupuju oružje za osobe bez dozvole, ili u slučaju kada osobe bez dozvole za posjedovanjem oružja koriste lažne, odnosno falsificirane identifikacijske isprave prilikom kupnje oružja od FFL vlasnika. Osim toga, oružje može doći u ilegalan posjed i tržište tako da korumpirani FFL vlasnici prodaju oružje bez pisanih tragova osobama koje nemaju dozvolu, primjerice na izložbama ili sajmovima oružja, na ulici i sl.

Alper i Glaze (2019) analizirali su podatke prikupljene tijekom ispitivanja zatvorenika američkih zatvora (Survey of Prison Inmates)⁶ u 2016. godini kako bi, između ostalog, utvrdili izvore, metode i načine nabave oružja među zatvorenicima koji su za vrijeme počinjenja kaznenog djela posjedovali oružje. Prema tom ispitivanju, najveći broj zatvorenika kao izvor nabave oružja navodi crno tržište ili „ulicu“, njih čak 43%. Kao drugi najčešći izvor navode nabavu oružja od člana obitelji ili prijatelja, ili dobivanje na poklon (25%). Njih 6% navodi da su do oružja došli krađom, a 7% zatvorenika tvrdi da su oružje našli na mjestu zločina. Svega 10% ispitanih zatvorenika navelo je da su kupili ili razmijenili za oružje na nekom maloprodajnom mjestu, pri čemu je većini njih (7,5%) izvor bio prodavaonica oružja, dok su ostali oružje nabavljali u zalagaonicama (1,4%), izložbama/sajmovima oružja (0,8%) ili buvljacima (0,4%).

5. ILEGALNA TRŽIŠTA ORUŽJA

Priroda ratovanja razvila se od konvencionalnog načina ratovanja do modernog ratovanja. Kroz godine mijenjale su se veličine vojske na svim područjima, a korišteno oružje također se moderniziralo. Javila se potreba za što učinkovitijim sustavima naoružanih robota, vozila, oklopnih vozila i bespilotnih prizemnih vozila na bojištu radi što bolje uspješnosti. Pištolji, puške, sačmarice i mitraljezi bilježe veliku potražnju u Sjevernoj Americi, Europi i na Bliskom istoku. U posljednjih nekoliko godina uviđa se veća upotreba vatrenog oružja u vojne, policijske i trgovačke svrhe. Ovakva rastuća potražnja dovela je do razvoja naprednog i malog oružja za specifičnu primjenu. Proizvođači vatrenog oružja razvijaju i plasiraju različite vrste vatrenog oružja na tržište kako bi privukli što više kupaca i stvorili nove izvore prihoda.⁷

⁶ Survey of Prison Inmates (SPI) – periodično, transverzalno ispitivanje zatvorske populacije u Sjedinjenim Američkim Državama

⁷ Markets and markets (2020) <https://www.marketsandmarkets.com/Market-Reports/small-arms-market-138024472.html>
(6.8.2021.)

Naylor (1994) ističe kako je za razliku od razdoblja hladnog rata, kada je dominiralo nekoliko velikih opskrbljivača koji su razumjeli što njihova roba može učiniti za političke ambicije njihovih kupaca i koji su pomoću trgovanja oružjem učvršćivali političke saveze, novo fragmentirano, kriminalno tržište oružjem postalo sve više kolonizirano na lokalnoj i regionalnoj razini od strane plaćenika i krijumčara koji su poglavito zainteresirani time što njihova smrtonosna roba može učiniti u svezi s njihovim financijskim ambicijama.

Griffiths i Wilkinson (2007) ukazuju da globalna ilegalna trgovina oružjem danas funkcionira kao svaki drugi uglavnom besplatan i nereguliran sustav, vođen dinamikom ponude i potražnje. Takvim sustavima i dalje prevladava relativno nizak izračun procjene štete suočen s mogućnošću detekcije, oduzimanja, zapljene imovine, pojave nesreća ili rizika neplaćanja za usluge. Trgovanje ilegalnim oružjem rastući je biznis, a osobe uključene u taj biznis uvode inovativna rješenja kako bi se osigurale od financijskog gubitka. Takva rješenja obuhvaćaju dogovoreni raspored dobave i isporuke oružja uz tajne predujmove, te korištenje automatskih mobilnih poruka pri dogovaranju i provedbi kompleksnih isporuka, a sve s ciljem smanjivanja mogućnosti detekcije.

Premda je ilegalno tržište u mnogim aspektima slično legalnom tržištu, ono funkcionira prema drugačijim načelima. Ono što prije svega karakterizira ilegalno tržište je da sama priroda ilegalnosti oblikuje ponašanje osoba uključenih u to tržište. Uz to, kao što je slučaj i s ostalom robom s crnog tržišta, činjenica da se radi o ilegalnom, odnosno zabranjenom proizvodu podiže mu cijenu i shodno tome potiče proizvođače na ilegalnu djelatnost s ciljem veće zarade. Osim toga, ilegalno poduzetništvo nema utočište u zakonu u slučaju spora, što vodi do drugačijih oblika podmirivanja računa, uključujući nasilje (UNODC, 2019)⁸.

Prema Nayloru (1994) transakcije unutar crnog tržišta imaju pet prepoznatljivih obilježja:

1. Potražnja za proizvodom dolazi od strane osoba koji ne mogu ili neće, zbog različitih razloga, ispuniti svoje potrebe kroz otvoreno tržište.
2. Postoje ograničenja nametnuta od strane dobavljača na vrstu i/ili odredište oružja koje se potražuje
3. Metode prikrivanja moraju biti primijenjene u procesu prijenosa oružja od dobavljača do krajnjeg korisnika kako bi se sakrio identitet nekih ili svih sudionika

⁸ UNODC (2019) [https://www.unodc.org/documents/e4j/Module_04 - The Illicit Market in Firearms FINAL.pdf](https://www.unodc.org/documents/e4j/Module_04_-_The_Illicit_Market_in_Firearms_FINAL.pdf) (8.8.2021.)

4. Značajan dio troška u takvom poslu ne otpada toliko na fizičku nabavu materijala, koliko na korištenje mašinerije tajnog prometa kako bi se potajno prenijela roba
5. Prateći tokovi plaćanja moraju biti obrisani kako bi se sakrio njihov tajni izvor i/ili odredište.

Za bolje razumijevanje, od koristi je pristupiti ovoj problematici s obje strane, odnosno uzimajući u obzir i ponudu i potražnju te uloge kriminalnih dionika na oba područja. Što se tiče trgovine vatrenim oružjem, postoji neusuglašenost po pitanju toga što je dominantniji okidač: ponuda ili potražnja. Ponekad se čimbenici ponude čine kao važniji, a nekad i negdje drugdje čimbenici potražnje nameću se kao prevladavajući. U situacijama visoke ponude i niske potražnje, proizvođači običavaju uvjetovati tržište, dok u situacijama izostanka potražnje i zaliha proizvođača, potražnja uvjetuje tržište, osim ako proizvođači poduzmu nešto kako bi povećali potražnju, primjerice poticanjem sukoba koji se trenutno neaktivni, odnosno u mirovanju. Stručnjaci kontrole oružja imali su tendenciju raditi sa strane ponude, usmjeravajući se na proizvodnju i distribuciju oružja te načine i sredstva prelaska iz legalnog u ilegalno (UNODC, 2019).

Schroeder, Stohl i Smith (2006) povezali su ilegalnu proizvodnju vatrenog oružja sa sumnjivim međunarodnim preprodavačima i posredovateljima oružjem, odnosno tzv. „odmetničkim državama“ (*rogue states*)⁹. Istraživanja su, međutim, pokazala da obrasci ilegalne proizvodnje oružja uvelike sličice obrascima legalne proizvodnje lakog oružja te predstavljaju trajno nasljeđe prošlih ratnih sukoba i konflikata (Bourne, 2007; prema UNODC, 2019). Dok velik dio istraživanja naglašava racionalnu motivaciju ljudi uključenih u ilegalnu proizvodnju vatrenog oružja koja uključuje novac, moć, političku pripadnost, utjecaj i sl., Arsovska i Zabyelina (2014) pozornost skreću na širok raspon kulturalnih i društvenih čimbenika koji oblikuju ponudu i potražnju. To primjerice može biti patriotizam (sustav vrijednosti u kojem ljubav i predanost domovini i građanska čestitost promiču posjedovanja oružja), mentalitet sukobljavanja (osjećaj straha, nesigurnosti, nepovjerenja koji se kod ljudi javlja nakon dugotrajnih sukoba i produžene društveno-ekonomske potresenosti) te kultura oružja (ponos i strast zbog posjedovanja i/ili korištenja oružja).

Što se tiče utjecaja na potražnju ilegalnog oružja, Saferworld (2012) navodi sljedeće čimbenike koji najviše doprinose povećanoj potražnji:

⁹ *rogue states* – naziv koji određeni međunarodni teoretičari koriste za države koje smatraju prijetećima te koje ugrožavaju mir u svijetu

- visoka razina kriminala ili nasilja, ili građanski nemiri,
- slučajevi ratnih sukoba većih razmjera (bilo lokalni, nacionalni, regionalni ili međunarodni)
- slabe sigurnosne službe (policija), koje nisu ili se percipira da nisu u mogućnosti pružiti sigurnost građanima
- manjak povjerenja u sigurnosni sektor te pravosuđe i zakonodavstvo
- povrede ljudskih prava, osobito od strane sigurnosnih službi, ali i od ostalih
- ograničeno sudjelovanje građana u procesima donošenja odluka

Ekonomski čimbenici poput visoke stope nezaposlenosti i niskih prihoda također mogu utjecati na potražnju na način da se ljudi zbog navedenog mogu okrenuti kriminalu koristeći oružje kao sredstvo preživljavanja. Konkretnije, osobe se mogu uključiti u ulične bande, paravojne skupine i slične naoružane grupe preko kojih stječu određenu gospodarsku korist (Saferworld, 2012).

Ponuda ilegalnog oružja, s druge strane, varira u pogledu razmjera i modaliteta. U državama s visokim stupnjem kontrole prevladava mala i nepravilna ponuda, dok kod država s blažim režimima kontrole i manje učinkovitim mjerama provođenja, poput onih gdje je prisutan konflikt kulture ili sukob među zemljama, postoji veća šansa da će doživjeti velike pošiljke oružja koje stižu kopnom, morem ili zrakom (Griffiths i Wilkinson, 2007). Slično tome, Squires (2014) navodi kako su države koje su najčešće odredišta krijumčarenja oružja one gdje je posjedovanje vatrenog oružja slabo ili uopće nije regulirano, a u takvim državama obično vlada nejednakost i razjedinjenost kao rezultat etničkih, regionalnih i političkih sukoba. U takvim regijama ponekad čak zna doći i do toga da ozbiljnije oslabljena vlada ciljano opskrbi određenu grupu građana oružjem kako bi isto uporabili protiv njihovih tradicionalnih suparnika koji također prijete državi (Regehr, 2004; prema Saferworld, 2012).

5.1. VRSTE ILEGALNIH TRŽIŠTA ORUŽJA

Razliku između legalne i ilegalne trgovine, kao što smo već mogli zaključiti, nije vrlo jednostavno razabrati te ovisi o nacionalnim zakonodavnim okvirima i međunarodnoj zakonskoj regulativi. Općenito, Small Arms Survey (2001)¹⁰ navodi kako postoje tri vrste tržišta i stupnjeva, odnosno vrsta prijenosa/transfera vatrenog oružja koji čine takozvani „Spektar legalnosti“:

¹⁰ Small Arms Survey (2001), <http://www.smallarmssurvey.org/fileadmin/docs/A-Yearbook/2001/en/Small-Arms-Survey-2001-Chapter-04-EN.pdf> (6.8.2021.)

- *Legalni ili regulirani prijenosi* – uglavnom uključuju svo legalno proizvedeno oružje i međunarodne prijenose čiji uvoz, izvoz ili promet države zakonito autoriziraju u skladu s njihovim državnim zakonom i međunarodnim zakonima.
- *Ilegalni prijenosi unutar „sivog“ tržišta* – posjeduju određene elemente autorizacije dok su ostali aspekti ilegalni, poput slučaja kad je prijenos autoriziran samo od strane zemlje uvoznika ili izvoznika, a ne oboje. U sivi transfer oružja također spada kada, primjerice, vlada ili njihovi suradnici iskorištavaju tzv. „rupe u zakonu“ ili izbjegavaju, odnosno zaobilaze državne i/ili međunarodne zakone i prava. Vatreno oružje sa sivog tržišta može činiti i uglavnom neregistrirano oružje (uključujući zametnuto, izgubljeno ili zaboravljeno oružje, antikvitete, suvenire i trofeje s bojišta, a koji potencijalno imaju mogućnost ispaljivanja metaka ili mogu bit preinačeni da imaju tu mogućnost).
- *Ilegalni prijenosi unutar crnog tržišta* – prijenosi u jasnom prijestupu, odnosno kršenju državnih i/ili međunarodnih zakona, koji se događaju bez službenog odobrenja ili kontrole vlade, uključujući slučajeve zlouporabe i ilegalnog krijumčarenja preko granica. Vatreno oružje s crnog tržišta uključuje svo ilegalno posredovano, razmijenjeno, preusmjereno ili krijumčareno oružje, ili ono u aktivnom kriminalu, nesigurnosti ili rukama terorista, odnosno uskladišteno od strane kriminalnih organizacija.

Prelaskom u domenu crnog tržišta, lako oružje postaje dijelom šire tamne ekonomije u kojoj je oružje samo jedno od mnoštva robe. Spomenuta roba podrazumijeva drogu, dijamante, ugrožene vrste životinja, pa čak i ljude. Zbog ovakve kompleksnosti te povezanosti mreža ilegalnih tržišta praktički je nemoguće usmjeriti se isključivo na ilegalno trgovanje oružjem (Stohl, 2004).

Prema Pierceu i sur. (2004) tržišta oružja možemo podijeliti na primarna i sekundarna, pri čemu do ilegalne trgovine može doći na oba spomenuta tržišta. Primarno i sekundarno tržište međusobno su povezani te kupci često prelaze s jednog tržišta u drugo, ovisno o ponudi te cijenama oružja.

U primarnu razinu tržišta oružja spadaju transakcije od strane vlasnika FFL-a kojima navedene dozvole omogućavaju proizvodnju, uvoz i međudržavnu prodaju oružja i streljiva. Primarno tržište obuhvaća poslovanje na razini veleprodaje i maloprodaje. Na veleprodajnoj razini, uvoznici i distributeri s dozvolama kupuju oružje izravno od proizvođača, nakon čega ga oglašavaju putem svojevrstnih kataloga i reklama koje postavljaju u novine, časopise i sl. te

naposljetku prodaju u većim količinama. S druge strane, maloprodajna razina podrazumijeva prodaju oružja u većim trgovačkim lancima ili od strane manjih nezavisnih trgovaca koji uz samo vatreno oružje nude savjete, servis oružja, u nekim slučajevima i pristup streljanama te druge profesionalne usluge. Prodavači su na obje razine sukladno zakonu dužni slijediti procedure provjeravanja kako bi utvrdili ima li kupac pravo na kupnju oružja, uočiti i ispoštovati potencijalne periode čekanja koji moraju proteći prije sklapanja transakcija, voditi evidencije prodanog oružja, prijaviti krađe i gubitke oružja nadležnim tijelima te ih obavijestiti i dostaviti im dokumentaciju u slučajevima kada određena osoba kupi više od jednog oružja u kratkom vremenskom roku. Prema saveznim zakonima SAD-a, oružje i streljivo nije dozvoljeno prodavati sljedećim kategorijama osoba: osobama koje su optužene ili osuđene za kazneno djelo za koje je propisana kazna zatvora u trajanju duljem od jedne godine; bjeguncima; osobama s mentalnim poremećajima ili osobama koje su smještene u psihijatrijske ustanove; konzumentima ilegalnih droga; vojnicima koji su razriješeni dužnosti zbog nečasnih radnji; osobama koje su se odrekle američkog državljanstva; osobama kojima je izrečena sudska mjera zabrane prilaska zbog uznemiravanja, uhođenja ili prijetnji intimnom partneru ili njegovom djetetu; ilegalnim strancima; osobama koje su osuđene za prekršaje i kaznena djela nasilja u obitelji; te, u slučaju prodaje pištolja, osobama mlađim od 18 godina (Pierce i sur., 2004).

Do pojave ilegalnog trgovanja na primarnom tržištu tako može doći naizgled lako. Nepoštivanje ili zanemarivanje bilo kojih od navedenih obveza i koraka u procesu prodaje oružja čini takvo tržište i njegove transakcije ilegalnim, odnosno nezakonitim. Međutim, logično je pretpostaviti da do takvih situacija dolazi rijetko zbog uglavnom rigoroznih provjera koje onemogućavaju prodavaču prikrivanje ilegalnih prijenosa oružja te posljedica, odnosno sankcija koje ih odvraćaju od samog pokušaja počinjenja istog. Ono što je pozitivno za kupca unutar primarnog tržišta je činjenica da može relativno jednostavno pronaći trgovine i robu koju želi, pri čemu sav proces ostaje legalan. S druge strane, postoji velik broj kupaca koji nemaju dozvolu ili pravo kupiti oružje, ne žele biti evidentirani ili jednostavno žele izbjeći birokraciju koja prati postupak nabave. Takav profil kupaca vrlo vjerojatno će pribjeći sekundarom tržištu kako bi ispunili svoje potrebe.

Sekundarno tržište oružja obuhvaća transakcije od strane osoba bez dozvole. Prema saveznim zakonima SAD-a, osobe koje samo povremeno prodaju oružje ili ga prodaju iz svoje privatne kolekcije nisu dužne posjedovati FFL. U tu skupinu najčešće spadaju kolekcionari ili osobe koje iz razonode sakupljaju korišteno oružje te ga obično preprodaju preko oglasa u novinama,

časopisima, letcima ili usmenim putem obitelji i prijateljima. Uz navedeno, u sekundarno tržište spadaju i prodaje na izložbama oružja od strane osoba bez FFL, prodaja na ulici te poklanjanje ili prodaja oružja obitelji, prijateljima i poznanicima. Premda prodavači koji su dio sekundarnog tržišta po sili zakona ne smiju prodavati oružje osobama koje ne ispunjavaju zakonske uvjete za kupnju i posjedovanje oružja, unutar sekundarnih tržišta ne postoji zakonska obaveza vođenja evidencije te provedbe sigurnosnih provjera kupaca, što takvo tržište čini gotovo potpuno nereguliranim (Pierce i sur., 2004).

Prema brojnim autorima, sekundarno tržište prepoznato je kao vodeći izvor oružja posljedično korištenog u kriminalne svrhe. Tome u prilog ide podatak da je čak 85% oružja korištenog pri počinjenju kaznenih djela i potom prikupljenog od strane policije bilo barem jednom prodano od strane preprodavača na sekundarnom tržištu oružja (Wintemute, Braga, and Kennedy, 2010; prema Pierce i sur., 2013). Prodaja na sekundarnom tržištu pospješuje prelazak oružja iz legalne u ilegalnu sferu, u ruke počinitelja kaznenih djela, i to ponajviše zbog činjenice što prodavači ponekad nisu svjesni ili propuste detaljno provjeriti prodaju li oružje osobama kojima je zabranjeno kupovati isto. Također, postoje prodavači koji namjerno izbjegavaju postavljati pitanja koja bi potencijalno vodila otkriću da kupac zapravo nema pravo kupiti oružje, mareći samo za to da ostvare prodaju i zarade (Wintemute, 2009; prema Pierce i sur. 2013). Kako će propisi i regulacije vezani uz primarno tržište s vremenom postajati sve stroži, činjenica je da će sekundarno tržište postati sve privlačnije počiniteljima kaznenih djela i kriminalnim skupinama.

5.2. PRAĆENJE I DINAMIKA ILEGALNIH TRŽIŠTA ORUŽJA

Različiti oblici praćenja vatrenog oružja u načelu pomažu kod određivanja tokova i lanaca trgovanja od točke uvoza ili proizvodnje do prve prodaje, a u zemljama koje detaljnije vode evidencije čak i dalje (Braga, Wintemute, Pierce, Cook i Ridgeway, 2012). Takvi podaci značajan su doprinos kod analiziranja dinamike ilegalnih tržišta oružja. Uočeni sumnjivi obrasci u podacima o praćenju mogu se iskoristiti kako bi se opisali putevi preko kojih vatreno oružje biva ilegalno preusmjereno na ulicu te na taj način skrenuti pozornost zakonodavnih i tijela sigurnosti na moguće ilegalne izvore oružja (Pierce i sur., 2004). Međutim, ne može svo oružje biti praćeno te podaci o praćenju oružja imaju svoja ograničenja. Prema Odboru za unaprjeđenje istraživanja i podataka o vatrenom oružju iz SAD-a (2005; prema Braga i sur., 2012), valjanost zaključaka povučenih iz istraživanja podataka o praćenju ovisi o oprezu poduzetom kod primjene i analize takvih podataka. Neki od ključnih nalazaka takvih

istraživanja su sljedeći: (1) novo oružje nerazmjerno je prisutno u zločinima, (2) određeni ovlaštene preprodavači vatrenog oružja su nerazmjerno česti izvori oružja korištenog u kriminalne svrhe; takvi preprodavači povezani su s više praćenog oružja nego što je očekivano uzimajući u obzir ukupni zabilježeni opseg njihove prodaje, (3) u uvjetima ispitivanja, značajan udio ovlaštenih preprodavača i privatnih prodavača će svjesno sudjelovati u ilegalnoj prodaji oružja, (4) u prosjeku oko jedna trećina oružja korištenih u kriminalne svrhe u bilo kojoj zajednici je stečena upravo u toj zajednici, druga trećina dolazi iz nekog drugog područja u državi, dok je posljednja trećina oružja nabavljena iz drugih država, (5) postoje godinama stare međunarodne rute krijumčarenja oružja korištenih u kriminalne svrhe, obično iz država sa slabijom regulacijom oružja u države s jačom (Braga i sur., 2012).

Pierce i sur. (2004) su u svojoj analizi dinamike tržišta oružja došli do nekoliko vrijednih zaključaka. Za početak, dostupni podaci o praćenju oružja nalažu da su aktivni trgovci koji prodaju veću količinu oružja i koji velik udio oružja otpremaju u specifični grad u većoj vjerojatnosti da budu povezani s oružjem koje u kratkom vremenskom roku biva iskorišteno u kriminalne svrhe (eng. „fast time-to-crime guns“). Nadalje, s takvim oružjem najčešće bivaju povezani i oni trgovci koji imaju zabilježen velik broj odbijenih zahtjeva za prodaju oružja nakon obavljenih dubinskih provjera kupaca, što zapravo govori o tome da kod takvih trgovaca često dolaze mušterije koje nemaju pravo na kupovinu, odnosno posjedovanje oružja. Osim toga, utvrđeno je da oružje koje je skladišteno u maloprodaji duže od dvije godine ima veliku vjerojatnost postati „fast time-to-crime gun“ i to ponajviše iz razloga što mu prodavač snizi cijenu kako bi ostvario prodaju. Oružje kupljeno i otpremljeno na kućnu adresu pojedinaca s većim brojem zabilježenih kupnji isto tako je vrlo često povezano s posljedičnom uporabom u zločinu. Uz sve navedeno, oružje koje je u kratkom vremenskom roku iskorišteno u kriminalne svrhe također se često povezuje s kupcima i prodavačima koji žive na manjoj udaljenosti jedni od drugih, koji su približne dobi, te koji su poznanici ili članovi obitelji, dok je vrsta oružja koja uglavnom prevladava u toj kategoriji poluautomatski pištolj.

Kleck i Wang (2009) navode da počinitelji kaznenih djela pribavljaju oružje preko raznih krijumčarskih tokova, no tvrde da glavnu ulogu u tom poslovanju najčešće imaju korumpirani i beskrupulozni preprodavači oružja, koji svoje dozvole za kupovinu i prodaju oružja koriste ciljano da bi opskrbili upravo tu skupinu ljudi. Prema nekolicini istraživanja „ulično“ i „crno“ tržište predstavlja važan izvor preko kojeg se može doći do ilegalnih preprodavača koji kupuju oružje u maloprodaji te ga potom prodaju na ulici. Međutim, kritičari navedenih istraživanja navode da velik udio oružja koje je u kratkom vremenskom roku korišteno u

kriminalne svrhe na nekom području ne treba nužno povezivati s rasprostranjenošću ilegalne trgovine oružjem tim područjem, iz razloga što takva pojava može biti i neizravni pokazatelj imovinskog kriminaliteta, pogotovo krađa, na tom području (Braga i sur., 2012).

Prema Klecku i Wangu (2009), brojno oružje brzo dospije u ruke zločinaca tako što bude ukradeno vlasnicima ubrzo nakon što ga kupe. Spomenuti autori navode da počinitelji kaznenih djela novo oružje krađu uglavnom iz razloga što preferiraju novije i modernije oružje ispred starog te zbog toga što takvo oružje nakon nerazmjernih krađa mogu zadržati za kasniju uporabu u osobne svrhe. Unatoč nedostatnom broju istraživanja, postoje određena istraživanja koja u neku ruku potvrđuju takvu tezu ukazujući da su određeni počinitelji kaznenih djela zaista skloniji novijem oružju. U Bostonu, sredinom 90-ih, obavljeni su intervjui s mlađim osobama uključenim u probaciju koji su pokazali da navedene osobe preferiraju moderne i otmjene poluautomatske pištolje u originalnom pakiranju (Kennedy, Piehl, Braga, 1996; prema Braga i sur. 2012). Sklonost novijem oružju može se pripisati i ustaljenom vjerovanju da je starije i jeftinije oružje u nekom periodu možda bilo korišteno u kriminalne svrhe, što novi vlasnici žele izbjeći iz razloga što bi mogli biti uhvaćeni i tada odgovarati za kaznena djela koja uopće nisu počinili. Na tragu toga, Webster, Freed, Frattaroli i Wilson (2002; prema Braga i sur. 2012) temeljem svog istraživanja delinkvenata u Marylandu utvrđuju kako stariji tinejdžeri imaju izraženu sklonost prema oružju koje je novo zbog zabrinutosti da ih se forenzičkim ispitivanjem poveže s kaznenim djelima koja su potencijalno prethodno učinjena s rabljenim oružjem.

Ono što je nepobitno je da postoji potreba za novijim i obuhvatnijim istraživanjima ovakvog tipa radi detaljnijeg uvida u dinamiku kretanja ilegalnih tržišta te orijentacije na relevantne probleme i čimbenike koji mogu poslužiti u detekciji i sprečavanju ovakvih oblika kaznenih djela.

5.3. SPECIFIČNOST PROBLEMATIKE ILEGALNIH TRŽIŠTA MALOG I LAKOG ORUŽJA

Malo i lako oružje nepovratno je izmijenilo i oblikovalo pozadinu suvremenih sukoba i današnjicu. Premda ne postoji univerzalno prihvaćena definicija, malim i lakim oružjem generalno se smatra vojno i komercijalno oružje kojim može upravljati pojedinac ili manja posada (Schroeder i sur., 2006). Prema UN-ovoj definiciji¹¹ pojam „malo oružje“ odnosi se na *oružje namijenjeno za uporabu od strane jedne osobe* te u tu kategoriji pripadaju revolveri, pištolji, puške, karabine, kratke strojnice, automatske puške i puškostrojnice. „Lako oružje“ se

¹¹ UN General Assembly. (2006) https://www.un.org/events/smallarms2006/pdf/international_instrument.pdf

definira kao *oružje namijenjeno za uporabu od strane dvije ili tri osobe koje su u posadi, iako određene vrste mogu biti nošene i korištene od strane samo jedne osobe* i obuhvaća (teške) strojnice, bacače granata, prijenosna protuzrakoplovna oružja, prijenosna protuoklopna i netrzajna oružja, prijenosne protuoklopne raketne sustave, prijenosne protuzrakoplovne raketne sustave, te minobacače kalibra do 100 mm.

Na godišnjoj razini, malo i lako oružje odgovorno je za nekoliko stotina tisuća smrtnih slučajeva u zaraćenim zemljama te oko 200,000 u mirnim zemljama, dok je broj ozlijeđenih od strane takvog oružja barem tri puta veći. Široka rasprostranjenost i dostupnost malog i lakog oružja produljuje sukobe te omogućava sudjelovanje većeg broja ljudi u njima. Po završetku sukoba, takvo oružje se zadržava u zajednicama, čime se povećava vjerojatnost ponovnog izbijanja te širenja sukoba. Nekontrolirano posjedovanje i zlouporaba oružja potiče nasilje i kriminalnu aktivnost, narušava razvoj i ometa napore usmjerene ka dostavljanju hrane, lijekova i ostalih zaliha. U takvom okruženju obrazovanje i zdravstvo su zakinuti, javne strukture ne uspijevaju se snaći, a gospodarski rast je zaostao, osuđujući milijune na krajnje siromaštvo i oskudicu (Schroeder i sur., 2006).

Prema Small Arms Survey¹² danas je u svijetu nešto više od milijardu vatrenog oružja, od čega je znatna većina u posjedu civilnog stanovništva. Procjenjuje se da je u 2017. godini od ukupno milijardu vatrenog oružja u svjetskom optjecaju, 857 milijuna (85%) u rukama građana, 133 milijuna (13%) u vojnim arsenalima i 23 milijuna (2%) u posjedu službi sigurnosti, odnosno policije. Taj podatak govori da se svjetska zaliha vatrenog oružja povećala u posljednjih desetak godina, ponajviše zbog onog u posjedu građanstva, gdje je zabilježen porast broja oružja za 200 milijuna u odnosu na 2006. godinu.

Malo oružje može se nabaviti od različitih opskrbljivača, čiji broj je u porastu od kraja Hladnog rata. Oružje koje je postalo beskorisno zbog napretka tehnologije ili suvišno do kraja Hladnog rata, sada se prodaje, bilo legalno ili ilegalno, ponajviše od strane država koje teže brzom prikupljanju novca. Novo malo oružje široko je dostupno čemu svjedoči podatak da 1200 kompanija u preko devedeset država proizvede približno osam milijuna novog oružja godišnje. Među najšire poznatim oružjima u svijetu zasigurno je kalašnjikov ili AK-47, koji se može smatrati zaštitnim znakom modernog ratovanja. Izvorno dizajniran da bude pouzdan suputnik sovjetskih vojnika, s vremenom je postao simbol međunarodnog otpora kolonijalizmu, a

¹² Small Arms Survey <http://www.smallarmssurvey.org/weapons-and-markets/tools/global-firearms-holdings.html> (9.8.2021.)

nedavno sve više prepoznat kao simbol transnacionalnog kriminaliteta, nasilja, nesigurnosti i terorizma. U 2002. godini, prosječna cijena rabljenog AK-47 na crnom tržištu kretala se od \$3,800 u Indiji, do \$40 u Kambodži te \$10 u Afganistanu. AK-47 ponekad se čak nabavlja u zamjenu za stoku i drugu robu. Neovisno o cijeni pojedinog oružja, trgovanje malim oružjem veliki je biznis čiji se godišnji prihodi procjenjuju na 5 milijardi dolara – pri čemu 4 milijarde otpada na legalnu, a 1 milijarda na ilegalnu prodaju (Schroeder i sur., 2006).

Ilegalna trgovina malim i lakim oružjem osobito je problematična. Suzbijanje tokova ovog oružja izrazito je teško i zahtijeva velike napore nadležnih tijela. Za razliku od oružja za masovno uništenje, malo i lako oružje koristi se od strane vojske i policije, ali i u sportske i rekreacijske svrhe, što onemogućava potpunu zabranu njegove proizvodnje, skladištenja i prodaje. Jednom kad ga preprodavači nabave, mogu ga na jednostavan način prenositi preko državnih granica budući da je takvo oružje lako sakriti.¹³ Prema Stohl (2004) malo i lako oružje privlačno je velikom broju terorističkih i kriminalnih skupina iz razloga što je jeftino, široko dostupno, jednostavno za uporabu, prenosivo, izdržljivo, te ono najvažnije, smrtonosno. Schroeder i sur. (2006) nadodaju kako u kriminalnom svijetu neotkriveno oružje daje napadačima materijalnu i psihološku prednost. Takvo oružje otežava osmišljavanje i implementaciju mjera suzbijanja. Tisuće zaštitara i strojeva za skeniranje potrebni su u uredskim zgradama, zračnim i morskim lukama, tunelima i drugim osjetljivim mjestima. Potreba za kompaktnim i lakim oružjem izražena je i kod pripadnika vojske, osobito onih koji najviše rukuju oružjem. Sasvim je očekivano da prosječni vojnik vjerojatno neće težiti tome da nosi poveću pušku pri obavljanju njegovih zadataka, već će radije posegnuti za određenim manjim oružja, iz jednostavnog razloga što ga je lakše nositi te mu omogućava da nosi veću količinu streljiva i drugog pribora.

5.4. DARK WEB KAO MODERNO ILEGALNO TRŽIŠTE ORUŽJA

Internet je kroz posljednje desetljeće preuzeo važnu ulogu na svakodnevnoj razini života većine ljudi u svijetu. Postao je integrirani dio dnevnih aktivnosti i stila života. S razvojem internetske tehnologije suvremeni svijet postao je svjedok brojnih pozitivnih i korisnih promjena te inovacija, no istovremeno s time razvio se i prostor za razne kriminalne aktivnosti, od čega je jedna od takvih prijetnji *dark web* ili *darknet*.

¹³ Federation of American Scientists
<https://fas.org/asmp/campaigns/smallarms/IssueBrief3ArmsTrafficking.html> (9.8.2021.)

Dark web naziv je za dio „dubokog“ weba koji je namjerno skriven te mu se ne može pristupiti koristeći uobičajene internetske preglednike. Kako bi to realizirao, dark web koristi različite oblike šifriranja podataka i na taj način sprečava mogućnost praćenja i nadziranja, osiguravajući svojim korisnicima potpunu anonimnost. Brojni korisnici iskorištavaju spomenutu anonimnost i koriste dark web za ilegalne aktivnosti poput nezakonitih financijskih transakcija, krađe identiteta, preprodaje psihoaktivnih tvari i sl. (Chertoff i Simon, 2015).

Među raznim ilegalnim aktivnostima, svoje mjesto na dark webu našla je i ilegalna trgovina oružjem. Dark web omogućuje promet ilegalnog oružja koje je već na crnom tržištu te je potencijalni izvor zlouporabe legalno posjedovanog oružja. Premda je trgovina oružjem u manjem opsegu zastupljena od krijumčarenja druge robe on-line, njen potencijalni utjecaj na međunarodnu sigurnost je iznimno značajan. Dark web domaćin je mnogim i različitim on-line crnim tržištima koja olakšavaju prodaju vatrenog oružja, eksploziva i streljiva. Uloga dark weba u strmovitom je rastu posljednjih nekoliko godina, međutim, malo je toga poznato po pitanju veličine i djelokruga trgovine oružjem u toj domeni (Persi Paoli, Aldridge, Nathan i Warens, 2017).

Trgovina vatrenim i drugim vrstama oružja na dark webu razvila se s pojavom prvog kripto-tržišta pod nazivom Silk Road (Chen, 2012; Persi Paoli i sur., 2017). Tadašnji anonimni upravitelj tog tržišta u početku je uvjete poslovanja ograničio na način da se onemogućavala prodaja i nabava onih stvari i usluga koje se koriste da bi se našlo ili nanijelo štetu trećim osobama, kao što su primjerice ukradene kreditne kartice, oružje za masovno uništenje ili usluge plaćenih ubojica. Godinu dana kasnije spomenuti upravitelj otvara „The Armory“, zasebno odvojeno kripto-tržište koje nudi mogućnost prodaje oružja, streljiva i eksploziva, što je izazvalo veliku zabrinutost kod ostatka zajednice dark weba, a s vremenom i šire javnosti (Chen, 2011; prema Persi Paoli i sur., 2017). Prema Kassabu i Rosenu (2018) na stranici „The Armory“ moguće je kupiti oružje svih vrsta, od pištolja i pušaka do granata i bacača, a nudi se i hladno oružje poput mačeva, noževa i sl. Uz to, može se kupiti i streljivo, pancirke, neprobojni štitove, granate i druge stvari potrebne za opremanje moderne vojske. Paketi u kojima se dostavlja oružje napravljeni su od posebnog materijala koji može zaobići rendgenske zrake, a na stranici navode kako raspolažu s nekoliko osobnih kamiona kojima obavljaju dostavu naručenog oružja. Minimalan iznos za ostvarivanje kupnje na „The Armory“ iznosi 1050 američkih dolara.

Persi Paoli (2018) dijeli aktualna ilegalna tržišta oružja na dark webu na kripto-tržišta (eng. cryptomarkets) i nezavisne trgovine (eng. vendor shops).

Kripto-tržišta izgledom nalikuju on-line legalnim trgovinama poput eBay-a ili Amazona, gdje se kupci u pravilu moraju registrirati kako bi pregledavali i imali pristup proizvodima koji se nude. U pravilu, kripto-tržišta na svojim stranicama sadrže odjeljke s popisom pravila za prodavače i kupce vezanih uz transakcije i sigurnosne mjere. Prodavači na kripto-tržištima za svaku ostvareno prodaju plaćaju proviziju upraviteljima tržišta koji im omogućavaju anonimnost cjelokupnog procesa prodaje. Što se tiče plaćanja, koriste se kripto-valute (Bitcoin, Litecoin, Monero i sl.), a sve s ciljem da se umanju mogućnost praćenja provedenih transakcija. Kupci se od potencijalnih prevara zaštićuju na način da prilikom plaćanja iznos ne prelazi izravno kod prodavača, već ostaje u posredništvu upravitelja tržišta ili treće strane koji taj iznos prosljeđuju prodavaču tek nakon što kupac potvrdi da su kupljeni proizvodi dostavljeni i odgovaraju dogovorenom. Kupci, kao i na uobičajenom on-line tržištu, imaju mogućnost ostavljanja povratne informacije i ocjene prodavačima na temelju zadovoljstva dobivenim proizvodom koje kasnije služe kao vodič budućim kupcima u biranju pouzdanih prodavača.

Nezavisne trgovine osnovane su od strane jednog prodavača te za razliku od kripto-tržišta djeluju bez posredovanja trećih strana. Prodaja robe vrši se, dakle, izravno, bez plaćanja provizija. Izgledom su većinom jednostavnije i sadrže manji popis proizvoda. Nezavisne trgovine teže tome da su što specijaliziranije po pitanju proizvoda koje nude te često posluju na temelju reputacije stečene prodajama na kripto-tržištu kako bi ostvarili povjerenje kupaca. Nerijedak je slučaj da nezavisne trgovine istovremeno trguju i na kripto-tržištima. Ono što je nedostatak je da prilikom kupnje iz nezavisnih trgovina, kupci imaju manje informacija koje bi im poslužile u odabiru pouzdanog prodavača. Premda vlasnici nezavisnih trgovina mogu objaviti svjedočenja „zadovoljnih kupaca“ na njihovim stranicama, one nisu pod nadzorom trećih strana koje sprečavaju uklanjanje negativnih recenzija te kreiranje izmišljenih, što otvara prostor za manipulaciju od strane prodavača.

Kako trguju fizičkim, a ne digitalnim proizvodima, prodavači oružja na dark webu se kod otpreme, odnosno dostave svojih proizvoda moraju oslanjati na usluge poštanskih službi. Tržišta na dark webu, za razliku od uobičajenih ilegalnih tržišta, pružaju prodavačima mogućnost sklapanja ugovora s kupcima šireg geografskog doseg, a takav proces omogućava im upravo sustav pošte. Kako bi rizik od otkrivanja sveli na što manju razinu, prodavači koriste

brojne strategije i tehnike. One uključuju rastavljanje oružja na dijelove i slanje pojedinih dijelova u različitim paketima, dostavu paketa na tzv. drop-off lokacije udaljene od mjesta stanovanja ili posla, redovito mijenjanje drop-off lokacija te izbjegavanje poštanskih ureda gdje bi mogli biti snimljeni video nadzorom (Persi Paoli i sur., 2017).

Persi Paoli (2018) navodi kako je, sudeći po raspravama zajednice na dark webu, većini kupaca najveći problem u cijelom procesu kupovine preko dark weba bio dokučiti kako točno se kupuje Bitcoin. Osim toga, kupovina kripto-valuta za potrebe ilegalne kupovine ili prodaja istih za stvarnu valutu stvara dodatan sigurnosni rizik za korisnike.

Zbog njihove kompleksne prirode, kripto-tržišta je u većini slučajeva teško slomiti, odnosno suzbiti. Takva tržišta općenito imaju zamršene sigurnosne sustave te su u vlasništvu više pojedinaca što dodatno otežava proces rušenja njihovog servera. S druge strane, velika baza potrošača olakšava policiji lociranje i prikupljanje informacija o takvim platformama. Nezavisne trgovine mnogo je lakše slomiti od kripto-tržišta, budući da potiču od jedne osobe te posjeduju manje „slojeva“ sigurnosti. (DISEC, 2021)¹⁴.

Prema Schroederu (2018) on-line aktivnosti povezane s ilegalnim trgovanjem oružja mogu se podijeliti u tri glavne kategorije: oglašavanje, nabava i prijenos tehnologije.

Oglašavanje ima važnu ulogu u učinkovitom povezivanju potencijalnih kupaca i prodavača ilegalnog oružja na internetu. Društvene mreže i on-line tržišta trgovcima oružjem pružaju mogućnost da prepoznaju i stupe u kontakt s potencijalnim klijentima neovisno o tome gdje se nalazili. Osim stranica na dark webu, za tu potrebu znaju se koristiti i legitimne, uobičajene internetske stranice, ponekad i forumi.

Nabava oružja putem interneta jednostavnija je mnogim krijumčarima oružja iz razloga što su oružje, dijelovi i oprema uvijek spremni i dostupni, što je posebice pogodno onima koji se nalaze u zemljama u gdje su trgovina i posjedovanje oružja strogo kontrolirani. Prednost on-line nabave oružja je i smanjena mogućnost detekcije, odnosno anonimnost cijelog procesa. Kako bi čitav postupak bio što manje sumnjiv te da se izbjegne pozornost policije, izbjegava se kupnja oružja u većim količinama te se uglavnom prakticira kupovanje malog broja oružja od različitih prodavača. Još jedna prednost takvih transakcija je da uključuju manji broj pojedinaca nego što je to slučaj kod uobičajene ilegalne prodaje, pa samim time postoji manje izvora informacija za

¹⁴ DISEC - Disarmament and International Security Committee

državne službe zadužene za detekciju, a uz to, kao što smo već ranije spomenuli, na dark webu se plaćanje u većini slučajeva vrši kriptovalutama, što dodatno otežava ulazak u trag takvim transakcijama.

Prijenos tehnologije obuhvaća nezakonito dijeljenje tehničkih podataka vezanih uz stvaranje, sastavljanje i korištenje oružja. Navedeni podaci mogu poslužiti kao upute za sastavljanje određenih oblika oružja ili pak upute o tome kako određeno nesmrtonosno ili onesposobljeno oružje pretvoriti u smrtonosno vatreno oružje. Ono što je osobito zabrinjavajuće u ovom kontekstu je ilegalno širenje podataka namijenjenih za stvaranje oružja putem 3D printera ili CNC-strojeva, posebice iz razloga što je razvoj 3D printera u porastu, a cijena im postaje sve pristupačnija.

Slijedi pregled nekoliko istraživanja ilegalnih tržišta oružja na dark webu u vidu dinamike, obilježja te opsega prodaje.

Persi Paoli i sur. (2017) proveli su istraživanje na 12 različitih „omnibus“ tržišta dostupnih preko Tor preglednika u 2016. godini (AlphaBay, Dream Market, Oasis1, Valhalla, Hansa, Python, The Detox Market, Traderoute, Minerva, Acropolis, Tochka i Dark-net-heroes-league) te pronašli ukupno 167,693 proizvoda u ponudi. U toj brojci bilo je 811 oružja svih vrsta, od čega je njih 339 (42%) činilo vatreno oružje, dakle svega 0,5% ukupne ponude spomenutih tržišta. Od ostalog oružja nudili su se noževi i palice (n=178, 21.9%), digitalni proizvodi namijenjeni za 3D printanje oružja (n=222, 27.4%), streljivo (n=54, 6.7%), eksplozivi (n=6, 0.74%) te dijelovi oružja i pribor (n=12, 1.5%). Od spomenutih 339 vatrenih oružja, 284 (84%) bili su pištolji. Procijenjeni mjesečni prihod ostvaren od prodaje oružja iznosio je oko \$80,000 (Persi Paoli i sur., 2017).

Rhumorbarbe i sur. (2018; prema Broadhurst, Foye, Jiang i Ball, 2021) prikupili su podatke od 9 „omnibus“ tržišta dostupnih preko Tor preglednika u veljači 2016. godine (Aflao, AlphaBay, Dr D's, Dream Market, French Darknet Market, The Real Deal, Oasis, Outlaw Market i Valhalla). Identificirali su 386 ponuda oružja, od čega je 98 (25.4%) činilo vatreno oružje, 109 (28.2%) nesmrtonosno oružje poput elektrošokera i suzavaca, a 64 (16.6%) ponude bile su za hladno oružje (npr. noževi, bokseri). Od ostalog oružja nudili su se digitalni proizvodi namijenjeni za 3D printanje oružja (n=34, 8.8%), streljivo (n=32, 8.3%), eksplozivi (n=21, 5.4%) i personalizirani proizvodi (n=21, 5.7%). Navedeni autori zaključili su da je online prodaja oružja preko darkneta marginalno zastupljena u usporedbi s tržištem droga te

sama po sebi rizičnija zbog izazova u provođenju tajnih dostava koristeći usluge pošte (Rhumorbarbe i sur., 2018; prema Broadhurst i sur. 2021).

Copeland, Wallin i Holt (2019; prema Broadhurst i sur., 2021) istražili su šest nezavisnih trgovina vatrenog oružja dostupnih na Tor pregledniku između veljače i svibnja 2016. godine (Luckp-47, Black Market, Darkseid, Euro Guns, UK Guns & Ammo and Manufrance). Naišli su na 105 ponuda vatrenog oružja, od čega su 77 (74%) bili pištolji, većinom poluautomatski. Navedene trgovine nudile su vatreno oružje poznatih proizvođača kao što su Colt, Smith & Wesson, Glock i Beretta, pri čemu su spomenuta oružja uglavnom sadržavala kalibar streljiva NATO ili Western oznaka. Većinu vatrenog oružja (n=71,74%) prodavala je trgovina Luckp-47, koja je tvrdila da je paravojna organizacija koja brani ukrajinski grad Luhansk. Vatreno oružje koje se nudi u ovim nezavisnim trgovinama preslika je onog koje se može pronaći na legalnom tržištu malog i lakog oružja, što sugerira da većina proizvoda potječe iz legalnih tržišta te su kasnije preusmjereni na ilegalno tržište (Copeland, Wallin i Holt 2019; prema Broadhurst i sur., 2021).

Kassab i Rosen (2018) navode da, budući da je dark web znatno manje pretraživ i teže ga je pronaći od uobičajenih internetskih stranica, postoji određena mogućnost da na dark webu postoje stranice kojima se koristi ISIS ili druge kriminalne i terorističke skupine, a za koje ostatak svijeta nije svjestan da postoje. Kao jedan od mogućih ozbiljnih problema spominje se oružje masovnog uništenja te pitanje koje se u tom smislu nameće je može li prodavač na dark webu nabaviti dovoljno radioaktivnog materijala za primjerice atomsku bombu. Takva potencijalna opasnost ne smije se zanemarivati te iziskuje reakciju nadležnih tijela kako bi se rizik od takvih pojava neutralizirao ili sveo na minimum.

6. OBILJEŽJA OSOBA UKLJUČENIH U ILEGALNU TRGOVINU ORUŽJEM

Kako je ilegalna trgovina oružjem usko povezana s legalnom trgovinom i njenim djelovanjem, važno je ponajprije identificirati obilježja osoba s legalne strane. Legalnim tržištem vladaju državni i međunarodni zakoni te osobe uključene u trgovinu obavljaju svoj posao sukladno navedenim zakonima. Te se osobe lako identificiraju, odgovorne su za svoje postupke i teže

tome da održe svoju reputaciju i integritet kako bi osigurale kontinuirani rast svog profita. U tu kategoriju osoba pripadaju:¹⁵

- Ovlašteni proizvođači s valjanom dozvolom koji proizvode jasno određene vrste i broj oružja
- Tijela zadužena za kontrolu prijenosa, odnosno kretanja oružja
- Uvoznici, izvoznici te zemlje tranzita koje se pridržavaju jasnih pravila koja povezuju odgovarajuće procese s ciljem sprečavanja i smanjivanja rizika od zlouporabe
- Ovlašteni preprodavači koji prodaju proizvode ovlaštenim osobama ili subjektima
- Krajnji korisnici koji su kupili oružje u zakonsku i legitimnu svrhu u skladu s normativnim uvjetima

Na svakoj od ovih točaka u lancu prijenosa oružje može izići iz legalnog toka i ući u ilegalni, ponekad uz pomoć upravo navedenih legalnih aktera.

Osobe uključene u ilegalno trgovanje oružjem vođene su jednakom željom za profitom, no u svom djelovanju zaobilaze i nadmudruju postojeće režime kontrole. Prema Clegg i Crowleyu (2001), trgovci oružjem obično iskorištavaju „rupe u zakonu“ i slabosti unutar sustava kontrole oružja država koje su izvor i odredište njihovih transakcija. Države sa slabom kontrolom uvoza i izvoza često su na udaru u tom smislu, a u kombinaciji s nejasnim odredbama, lošim procedurama vezanim uz izdavanje dozvola, korupcijom i nedostatkom kapaciteta za provođenje carinske kontrole pružaju preprodavačima oružja i njihovim prijevoznicima idealne uvjete za prijenos oružja ilegalnim tokovima opskrbe.

Stohl (2004) navodi da su se trgovci oružjem ustalili još za vrijeme Hladnog rata, kada su vlade pojedinih država počele koristiti njihove usluge kako bi pospješile tajne dogovore oko oružja. Nakon završetka Hladnog rata ilegalni tokovi koje su razvili ostali su u funkciji sve do danas. Štoviše, u razdoblju koje je slijedilo svjetsko crno tržište je, usporedno s legalnim tržištem, postajalo sve više globalizirano. Kako su različiti oblici transporta robe postajali povezaniji, krijumčari su postali prilično vješti u korištenju takvih mreža u ilegalne svrhe. U pokušaju da prenesu njihove proizvode bez da budu otkriveni, trgovci oružjem se primarno oslanjaju na krivotvorene dokumente ili legitimne dokumente nabavljene mitom te korumpirane službenike. Oružje prevoze koristeći falsificirane dokumente, a često svoju robu prikrivaju tako da izgleda kao da prevoze humanitarnu pomoć ili druge potrepštine. Stručnjaci vjeruju da je prošlo

¹⁵ UNODC (2019) https://www.unodc.org/documents/e4j/Module_04_-_The_Illicit_Market_in_Firearms_FINAL.pdf (13.8.2021)

razdoblje kada su samo ratni veterani, bivši djelatnici ratnih tvrtki i obavještajnih službi bili upleteni u trgovinu oružjem te da danas postoje generacije trgovaca oružjem koji kroz cijeli svoj život proučavaju zamršene metode crnog tržišta i koriste najnovije tehnologije u provođenju istih (Stohl, 2004).

Uspješni trgovci oružjem razumiju crno tržište i kako prenositi robu na rubu zakona. Znaju kako iskoristiti rute opskrbe te učvrstiti vezu između trgovine oružjem i drugim proizvodima. Neki djeluju u tajnosti te su nepoznati državnim i međunarodnim službama sigurnosti, dok drugi rade svoj posao otvoreno te su povjerljivo poznati vladinim dužnosnicima. Takvi trgovci stvaraju tajne prakse prometa oružjem te razvijaju snažnu povezanost s korumpiranim službenicima (Schroeder i sur., 2006).

U nekim državama organizirane kriminalne skupine su te koje se bave krijumčarenjem vatrenog oružja, a uz to su nerijetko uključene i u druge ilegalne aktivnosti poput trgovine drogom ili ljudima. Nabavom oružja za vlastitu potrebu povećavaju svoju snagu i moć, dok u određenim situacijama oružje koriste da bi ga razmijenili za neku drugu vrstu robe, primjerice drogu. Trgovanje oružjem može biti nusprodukt drugih glavnih djelatnosti, iskorištavajući pritom postojeće tokove i rute (Duquet i Goris, 2018).

Prema Duquetu i Gorisu (2018) počinitelji kaznenih djela predstavljaju najvažnije pokretače europskih ilegalnih tržišta oružja, kao krajnji korisnici u lancu te trgovine. Važno je imati na umu da potražnja za oružjem potječe od različitih vrsta počinitelja kaznenih djela, poput međudržavnih krijumčara droga, uličnih preprodavača droga, naoružanih pljačkaša, mladih u gradskih bandama, lopova, osoba uključenih u prostituciju itd. Njihova glavna motivacija za nabavom, posjedovanjem i uporabom vatrenog oružja instrumentalne je prirode. Mnogi počinitelji kaznenih djela smatraju oružje sredstvom koje pomaže i koje je ponekad odlučujući faktor za uspješno izvođenje kriminalnih aktivnosti, i to jednako u svrhu napada (u vidu prijetnje) i obrane (kao zaštita). Još jedan važan razlog za posjedovanje vatrenog oružja među počiniteljima kaznenih djela je status koji posjedovanje određenih oružja donosi.

Projekt FIRE¹⁶, usmjeren na rute i osobe uključene u ilegalno trgovanje vatrenim oružjem u Europskoj uniji, kvantitativno je analizirao javne izvore o zapljenama vatrenog oružja te je utvrđeno da su prijestupnici pretežno muškarci, većinom dobi između 20 do 24 godina. Uz to,

¹⁶ FIRE - Fighting Illicit firearms trafficking Routes and actors at European level

analize navedenog projekta ukazuju da je prosječan broj osoba uključenih u proces krijumčarenja iznosio 2.4. Zanimljiva je činjenica da je manje od 3% promatranih slučajeva trgovanja uključivalo deset ili više pojedinaca te su ti slučajevi većinom bili povezani s trgovanjem drogom (Duquet i Goris, 2018).

Ured Ujedinjenih Naroda za drogu i kriminal¹⁷ proveo je 2015. godine istraživanje o ilegalnom trgovanju oružjem koje je uključivalo 45 različitih država svijeta kako bi se utvrdila količina i vrsta oružja koje je zaplijenjeno u različitim regijama, rute i metode korištene u trgovanju oružjem te drugi prekršaji i kaznena djela povezani s prijavljenim zapljenama. U odnosu na državljanstvo, trgovci ilegalnim oružjem povezani sa zapljenama bili su uglavnom domaći stanovnici, dok je nešto rjeđi dio njih bio iz susjednih zemalja. Najmanje udio počinitelja trgovanja oružjem u nekoj državi imalo je državljanstvo neke od udaljenijih zemalja.

Hales, Lewis i Silverstone (2006) proveli su ispitivanje na uzorku od 80 nedavno osuđenih muških prijestupnika u dobi od 18 do 30 godina koji su prilikom počinjenja kaznenog djela koristili ilegalno kupljeno vatreno oružje. Od njih ukupno 80, 36 ih se opisivalo kao pripadnicima bijele rase, 28 crne, 11 miješane, 4 azijske i 1 sudionik kineske rase. Prosječna dob ispitanika bila je 23,7 godina. 59 ispitanika izjavilo je da su odrastali u nepovoljnom obiteljskom okruženju, od kojih je njih 35 živjelo u jednoroditeljskoj obitelji, dok je njih ukupno 43 bilo barem jednom izbačeno iz škole. Deset prijestupnika nikad nije bilo zaposleno, a njih 49 bili su nekvalificirani ili sa završenim određenim ručnim zanimanjem. Velik dio sudionika bio je prethodno osuđivan te su i sami bili žrtve kaznenih djela, oko pola njih je bilo uključeno u neku bandu ili skupinu, a više njih također izvještava druženje s antisocijalnim vršnjacima u djetinjstvu.

Posebnu problematiku predstavljaju maloljetnici kao krajnji korisnici lanca trgovine oružjem. U SAD-u je, prema Center for Disease Control (2014), na provedenom upitniku o rizičnim ponašanjima srednjoškolaca iz 2013. godine više od 5% ispitanika izjavilo da je u posljednjih 30 dana u školu nosilo pištolj, nož ili palicu. Što se tiče ostatka svijeta, u istraživanju adolescencata koje je uključivalo 35 različitih zemalja dobiveni su rezultati da je između 10 do 22% muških i 2 do 5% ženskih ispitanika u posljednjih 30 dana nosilo oružje, pri čemu su muški ispitanici uglavnom nosili više proaktivno oružje kao što je pištolj ili palica, dok su ženski ispitanici većinom nosili reaktivno, odnosno obrambeno oružje poput suzavca (Pickett i sur., 2005). U odnosu na način nabave oružja Sheley i Wright (1995; prema Braga i sur., 2012) u

¹⁷ UNODC (2015) https://www.unodc.org/documents/firearms-protocol/UNODC_Study_on_Firearms_WEB.pdf

svom istraživanju maloljetnih zatvorenika u SAD-u pronašli su da je njih 32% pitalo nekog, obično prijatelja ili člana obitelji, da im kupe oružje u trgovini, zalagaonici ili nekom drugom maloprodajnom mjestu, a kao važni izvori oružja navode se i ulica te crno tržište. Webster i sur. (2002) u svom istraživanju provedenom na maloljetnim počiniteljima kaznenih djela smještenim u odgojnim ustanovama u Marylandu navode kako je od ukupno 45 ispitanika, njih 30 nabavilo barem jedno oružje prije njihovog posljednjeg uhićenja, dok su 22 ispitanika nabavila više od jednog oružja. Otprilike polovica oružja koje su ispitanici najprije posjedovali dobili su na poklon ili pronašli, a većina je izjavila da im je oružje bilo lako dostupno te da su ga nabavili unutar vlastite lokalne zajednice.

7. KARAKTERISTIKE I POJAVNOST ILEGALNE TRGOVINE ORUŽJEM U SVIJETU

U ovome dijelu bit će opisana obilježja vezana uz ilegalno trgovanje oružjem u različitim zemljama svijeta, koje će bit podijeljene u odgovarajuće kategorije kontinenata.

7.1. AFRIKA

Prema Florquinu, Lipott i Wairagu (2019), u odnosu na ostatak svijeta Afrika uvozi manje malog i lakog oružja te streljiva, no iznos izvještenog uvoza u porastu je od početka stoljeća. U razdoblju od 2001. do 2014. godine afrički se godišnji iznos uvoza malog oružja gotovo utrostručio (od 82 do 237 milijuna američkih dolara). Pri tome je u 2014. godini streljivo za malo oružje činilo 37% ukupnog uvoza oružja na tom kontinentu. Sjeverna Afrika regija je koja dominira po pitanju uvoza malog oružja, nakon nje slijede zapadna Afrika pa južna Afrika. Zemlje koje su 2014. bile najveći uvoznici malog oružja u Africi su Obala Bjelokosti, Egipat, Maroko, Južnoafrička Republika i Sudan. Obala Bjelokosti najviše uvozi iz Francuske, Egipat iz Češke, Italije i Srbije, Maroko iz Italije, SAD-a i Španjolske, Južnoafrička Republika iz SAD-a, Italije i Češke, dok Sudan najviše uvozi iz Turske, Rusije i Obale Bjelokosti.

Wezeman, Kuimova i Wezeman (2021) navode da se u razdoblju od 2016. do 2020. godine Alžir pokazao kao najveći uvoznik oružja u Africi, dok izvozom dominira Južnoafrička Republika.

Krijumčarenje oružja preko granica u Africi vjerojatno je najveći izvor ilegalnog oružja na kontinentu. Tome u prilog ide podatak da je na jednom od državnih upitnika čak 15 od 19 zemalja koje su sudjelovale ocijenilo prekogranično krijumčarenje kopnom najčešća vrsta ilegalnog toka oružja koja zahvaća njihove zemlje (Small Arms Survey i Afrička Unija, 2018;

prema Florquin i sur., 2019). Osim spomenutog, ostali regionalni izvori ilegalnog oružja uključuju ilegalno stečeno oružje iz državnih skladišta i posjeda građana, najčešće krađom, gubitkom ili korupcijom. Proizvodnja obrtničkog i ručno rađenog vatrenog oružja također je svojevrsni izvor ilegalnog oružja. Takvo oružje na kontinentu može se naći u obliku jednostavnih pištolja i sačmarica, ali i naprednijih jurišnih pušaka. Vanjski izvori ilegalnog oružja uključuju prijenose koji krše embarga, uglavnom iz Bliskog istoka i istočne Europe, trgovinu imitacijama vatrenog oružja koje se lako mogu pretvoriti u smrtonosno te ilegalno stjecanje oružja i streljiva iz nedavnog ovlaštenog uvoza, pri čemu navedeno u vrlo kratkom roku završi u rukama naoružanih skupina (Florquin i sur., 2019).

Florquin i sur. (2019) navode da, općenito, većinu ilegalnog oružja koja kruži među naoružanim grupama u zaraćenim područjima čine vojničke puške i sustavi lakog oružja, koji su često proizvedeni prije nekoliko desetljeća. Osobe specijalizirane za prijenos oružja preko granica kako bi opskrbili područja pogođena oružanim sukobima vrlo su često članovi sofisticiranih organizacija i mreža. U zapadnoj Africi navedeno podrazumijeva naoružane skupine, kriminalne bande, terorističke skupine (od kojih su neke povezane s Al Kaidom), lokalne proizvođače te korumpirane službe sigurnosti. Na području jezera Čad u ilegalnu trgovinu oružjem su uključeni krijumčari droga, ilegalni preprodavači te terorističke skupine, a u istočnoj Africi prevladavajuću ulogu u tom aspektu imaju organizacije koje se bave krivolovom (Small Arms Survey i Afrička Unija, 2018; prema Florquin i sur., 2019).

Kao što je već spomenuto, streljivo je kategorija koja prevladava u ukupnom afričkom uvozu oružja, a budući da se dobar dio streljiva uvozi u zaraćene zemlje i one s niskim kapacitetom za stvaranje i održavanje učinkovitog sustava fizičkog osiguranja i upravljanja skladišnim zalihama, navedena roba je u velikom riziku od prelaska u ilegalni posjed. Kao veliki izvoznik streljiva u Afriku spominje se Kina, a roba koja dolazi iz tog pravca uvelike je zastupljena među zalihama ilegalnog oružja pronađenog u sukobom zahvaćenim državama, međutim način prelaska u ilegalni posjed i dalje nije u potpunosti utvrđen (Florquin, Hainard i Jongleux, 2020).

Sollazzo i Nowak (2020) navode da se ilegalno vatreno oružje i streljivo u Africi kreću jednakim rutama kao i ostala ilegalna roba, a vrlo često se prevoze zajedno. Opskrba većinom teče na način da se prevoze manje količine navedenih proizvoda u većem broju navrata kako se ne bi privukla pozornost. Potražnja za ilegalnim oružjem vođena je razbojstvom, potrebom zajednice za samoobranom, tradicionalnim lovcima, a na određenim područjima, vađenje zlata iz rudnika stvara potražnju. Naime, pogranično područje Obale Bjelokosti, Burkine Faso i Malija obiluje rudnicima zlata, što stvara potrebu za eksplozivima koji često krijumčarskim

putevima završe u rukama onih koji rade na otkopavanju zlata. Nadalje, radnicima na takvim rudnicima u interesu je zaštititi sebe i svoju robu od onih koji im ju žele preoteti, što stvara potrebu za naoružanjem kod obje strane, a zbog nesigurnosti i nestabilnosti koje takvi sukobi stvaraju, raste i potreba za oružjem od strane ljudi iz zajednice koja živi u blizini takvih nalazišta.

Uz prvenstveni prijevoz oružja kopnom, Schroeder i Lamb (2006) navode da se ilegalno oružje nerijetko prenosi i preko afričkih rijeka i obale, i to na način da se oružje pakira u vodootporne spremnike i pričvršćuje na dno brodova, dok se u pogledu zračnog prometa ilegalnog oružja na području Afrike najčešće koriste teretni vojni zrakoplovi koji prevoze oružje uglavnom iz država van afričkih granica.

7.2. AZIJA

Prema Wezemanu i sur. (2021) u razdoblju od 2016. do 2020. godine najveći uvoznik oružja u svijetu bila je Saudijska Arabija, a slijedi ju Indija, dok se od ostalih država u Aziji po velikom uvozu oružja ističu redom Kina, Južna Koreja, Katar, Ujedinjeni Arapski Emirati, Pakistan, Irak te Japan. Najveći izvoznici oružja na kontinentu u proteklih pet godina su Kina te Južna Koreja. Kina je u spomenutom razdoblju najviše izvezila u Pakistan, a glavni primatelj oružja proizvedenog u Južnoj Koreji bila je Indija. Ukupno gledano, u Aziju se u razdoblju od 2016. do 2020. godine najviše oružja uvezlo iz SAD-a i Rusije.

Situacija u južnoj i jugoistočnoj Aziji po pitanju ilegalnog trgovanja oružjem poprilično je problematična. Područje Pakistana i Afganistana na glasu je kao ono s najvećom koncentracijom ilegalnog oružja, a uzimajući u obzir sociopolitičku situaciju i činjenicu da je to područje središte terorističkih i ekstremističkih ideologija, stanje u toj regiji sve je promjenjivije. Kako su Mjanmar i Afganistan jedni od najvećih proizvođača opijuma, povećana aktivnost vezana uz drogu na tom području dovela je do potrebe za ilegalnim malim oružjem kao sredstvom obrane, odnosno zaštite svojih proizvoda. Takva povezanost droge i malog oružja i njihovog prometa uvelike utječe na sigurnost navedenih, ali i njihovih susjednih država kao što su Indija, Bangladeš te Šri Lanka. Područja poznata po nazivu „Zlatni polumjesec“ i „Zlatni trokut“ osobito su problematična u kontekstu ilegalnog trgovanja drogama i oružjem. „Zlatni polumjesec“ čine Pakistan, Afganistan i Iran, dok područje „Zlatnog trokuta“ čine Mjanmar, Tajland, Laos i Vijetnam. Oba navedena područja u blizini su granice s Indijom te Indijskog oceana, a prekomorske rute duž Arapskog mora i Bengalskog zaljeva omogućavaju

im da prošire vlastite interese za opskrbu drogom i oružjem, ali i šire na jugoistok (Punnen, 2020).

Ilegalna trgovina na prostoru Iraka također je vrijedna spominjanja. Osobe uključene u takvu djelatnost prometuju oružjem kroz unutrašnjost ili ga krijumčare preko granica s Iranom i Sirijom. Posebno je zanimljivo da postoje izvještaji koji ukazuju na to da Iran ilegalno opskrbljuje Irak oružjem, s obzirom na njihovu prošlost sukoba. U nešto manjoj mjeri trgovci oružjem krijumčare robu u Irak iz SAD-a i Europe. Osim prekogranične ilegalne trgovine, već je ranije spomenuto da se mnogi prijenosi oružja odvijaju unutar granica Iraka. Bivši vojnici prodali su određeni dio oružja koje danas kruži ilegalnim tokovima u državi, a nedavni izvještaji ukazuju da su članovi rekonstituirane iračke vojske te policijske službe također svoja oružja prodali na crnom tržištu, uključujući ono dobiveno od strane SAD-a kao dio potpore s ciljem stabilizacije navedenog područja. Što se tiče vrste prikupljenog ilegalnog oružja, prevladavaju jugoslavenske puške i one proizvedene u samom Iraku koje nalikuju sovjetskom dizajnu, a raketni bacači također su visoko zastupljena kategorija (Schroeder i King, 2012).

Prema Paudelu (2014) Nepal je također država s prisutnim problemom ilegalnog trgovanja s oružjem koje se odvija uglavnom preko granica s Indijom i Kinom, pri čemu veća količina oružja pristiže iz Indije. Na tom području postoje mnoge kriminalne skupine i bande koje primjenjuje različite metode pri krijumčarenju, primjerice skrivanje manjeg oružja pod sjedalom motora te prerašavanje oružja tako da izgleda kao da prevoze hranu, gnojivo ili voće prilikom prelaska granice. Kao primjer zadnje navedenog pojedini krijumčari opisuju proces iskapanja lubenice i skrivanja pištolja unutar nje. Veće pošiljke većinom se prevoze kamionima gdje se oružja skrivaju u lažne pretince, rezervoar za gorivo ili su prerašena da izgledaju kao dijelovi motora.

Istočnije, u državama kod Tihog oceana, velika većina ilegalnog i komercijalno proizvedenog malog oružja najprije je bila legalna te u posjedu građana, vojske ili policije. Vatreno oružje zaplijenjeno tijekom zločina i sukoba, prikupljeno za vrijeme dobrovoljne predaje oružja i nađeno od strane policije u svakodnevnom radu često je izvorno potjecalo od ovlaštenih posjednika i preprodavača oružja te državnih oružarnica. „Curenje“ legalno posjedovanog oružja unutar granica uvelike premašuje obujam oružja koje krijumčarskim putevima završi u regiji (Alpers, Muggah i Connor, 2004).

Filipini su jedina država u jugoistočnoj Aziji gdje je posjedovanje oružja rasprostranjeno kroz praktički cijelu državu. Registrirano je 1,940,237 oružja u posjedu 296,906 ovlaštenih

pojedinaца i građanskih poduzeća. Procjene broja ilegalnog oružja uvelike variraju, od 700 tisuća do mogućih čak 2.2 milijuna (International Alert Philippines, 2017; Karp, 2018a; prema Picard, Holtom i Mangan, 2019). Veliku ulogu u prelasku legalnog oružja u ilegalnu sferu pritom imaju privatni prodavači vatrenog oružja i prodavači u maloprodaji (Picard i sur., 2019). Prema Schroederu (2013) najčešći izvor oružja naoružanih skupina i neovlaštenih krajnjih korisnika u Filipinima su vojna i policijska skladišta. Takva skladišta nakon sukoba su opustošena, dok se u ostalim slučajevima do oružja obično dolazi krađom. Schroeder (2013) također navodi kako oružje na prostoru Filipina nerijetko prelazi u ilegalni posjed uz pomoć korumpiranih ili suosjećajnih vladinih dužnosnika, te određeni preprodavači oružja ponekad u ime vlade naruče oružja više nego što je potrebno da bi naposljetku višak prodali na crnom tržištu.

7.3. AUSTRALIJA

Kao država, Australija je među pet najvećih uvoznika vatrenog oružja u svijetu u razdoblju od 2016. do 2020. godine. Gotovo 70% njenog uvoza čini oružje iz SAD-a, a jedna petina dolazi iz Španjolske. Izvoz oružja je neznatan, a što se tiče preostalih država koje su dio kontinenta u okviru kategorija uvoza i izvoza oružja, iznos je zanemariv (Wezeman i sur., 2021).

Australian Criminal Intelligence Commission (u daljnjem tekstu: ACIC) prema dostupnim podacima ugrubo procjenjuje kako se otprilike 260,000 vatrenog oružja, od čega 250,000 pušaka i 10,000 pištolja, nalazi na domaćem ilegalnom tržištu oružja. Prema podacima s australske granice i nacionalnog programa praćenja vatrenog oružja, ilegalni uvoz odgovoran je za mali postotak ukupnog ilegalnog oružja na australskom tržištu. Od svog oružja praćenog od strane nacionalnog programa za praćenje oružja, svega 1% identificirano je kao ilegalno uvezeno. Velika većina uvoza neprijavljenog oružja otkrivenog na australskoj granici pripisuje se pojedinačnim oportunističkim uvoznicima koji prethodno nisu bili povezani s aktivnostima organiziranog kriminaliteta. ACIC navodi kako je moguće da želja za pištoljima naprednog dizajna dovede do porasta ilegalnog uvoza takvih pištolja u budućnosti. Vjeruje se da se prikriveno vatreno oružje s jednokratnim ispaljivanjem poput onog nalik kemijskoj olovci i privjesku te kratke strojnice i dalje ilegalno proizvode u Australiji. Prema podacima praćenja takvo je oružje u Australiji u ukupnom broju otkrivenog oružja zastupljeno u iznosu od najviše 2% (ACIC, 2016).

Prema Alpersu i sur. (2004) Australci i Novozelanci svrstavaju se među najnaoružanije građane industrijaliziranog svijeta. U Australiji oružje u ilegalni posjed najčešće prelazi iz

zaliha građana, a prevladavajući način stjecanja oružja su krađe. Na prelasku u 21. stoljeće velika većina oružja bila je ukradena iz privatnih domova građana, no bilo je i slučajeva masovnih organiziranih krađa gdje se oružje kralo od prodavača vatrenog oružja i privatnih kolekcionara. Uz to, nekoliko ovlaštenih prodavača oružja bilo je osuđeno zbog prodaje velikih količina oružja počiniteljima kaznenih djela. Krađe oružja su se nastavile i početkom 21. stoljeća.

Za razliku od ostatka zemalja Australije gdje se ilegalno trgovanje odvija uglavnom unutar granica, Papua Nova Gvineja država je u kojoj je prekogranično ilegalno trgovanje oružjem nepopustljiv problem. Nekoliko krijumčarskih ruta aktivno je na tom području, putem kojih pristiže oružje iz jugoistočne Azije i Australije. Ilegalno proizvedeno oružje iz Filipina i oružje prethodno korišteno u vojne svrhe u Vijetnamu i drugim zemljama jugoistočne Azije također je otkriveno u Papua Novoj Gvineji, a sumnja se i da su gostujući dobavljači drvnih preradevina umiješani u krijumčarenje pištolja koji završe na tom području (Alpers, i sur., 2004).

7.4. JUŽNA AMERIKA

U odnosu na ostatak svijeta države u Južnoj Americi u razdoblju od 2016. do 2020. godine uvoze i izvoze znatno manje oružja. Brazil je država koja najviše uvozi i izvozi na kontinentu. Svoje oružje najviše izvozi u Afganistan i Francusku, dok najveći dio oružja uvozi iz Francuske, SAD-a i Ujedinjenog Kraljevstva (Wezeman i sur., 2021).

Premda trenutni pokazatelji ukazuju na neznatan uvoz i izvoz oružja, oružje je na kontinentu prisutno u velikoj mjeri. Prema Stohl i Tuttle (2008) Južna Amerika desetljećima je bila svjedok nekontroliranog širenja malog i lakog oružja, procjenjujući da trenutno između 45 i 80 milijuna takvog oružja kruži kontinentom. Od vatrenog oružja godišnje između 73,000 i 90,000 ljudi u ovoj regiji izgubi život te je oružje vodeći uzrok smrti među Latinoamerikancima u dobi od 15 do 44 godine prema procjenama Svjetske zdravstvene organizacije (prema Stohl i Tuttle, 2008). Vatreno oružje preplavilo je Južnu Ameriku za vrijeme Hladnog rata i građanskih ratova u Srednjoj Americi osamdesetih godina prošlog stoljeća. Iako su veliku ulogu u širenju oružja imali različiti tokovi i opskrbljivači, Hladni rat i njegova ostavština snose najveći dio odgovornosti za takav rasplet događaja. SAD i Sovjetski Savez opskrbljivali su svoje saveznike u Latinskoj Americi masovnim količinama oružja putem opunomoćenih preprodavača oružja, a paketi oružja iz tog doba i dan danas se pronalaze na tom području (Stohl i Tuttle, 2008).

Stohl i Tuttle (2008) navode kako je granica između SAD-a i Meksika središnji dio rute kojom ilegalno oružje daljnjim tokovima putuje južnije sve do zemalja Južne Amerike. Osim

krijumčarenjem preko granica, oružje dobrim djelom dopijeva u ilegalni posjed nakon što bude legalno proizvedeno od strane državnih ili privatnih tvrtki unutar granica država. Domaća proizvodnja najznačajnija je u Brazilu, čemu u prilog ide podatak da je oko 80% ilegalnog oružja u Rio de Janeiru proizvod brazilskih tvrtki. Većina tog oružja najčešće nakon legalne proizvodnje i prodaje postaje dijelom crnog tržišta kroz krađu, preprodaju ili robnu razmjenu. Obrtničko i ručno proizvedeno malo i jednostavno oružje popularno je među kriminalnim skupinama i uličnim bandama u Južnoj Americi, koje većina koristi u kriminalne svrhe na lokalnom području, ali i kao sredstvo kojim se stječe pravo vatreno oružje.

Dreyfus, Lessing, De Soussa Nascimento i Purcena, (2010) navode kako je u Brazilu ukupno oko 17,6 milijuna oružja, od čega je otprilike 57% u ilegalnom posjedu. Isti autori navode kako dostatan dio ilegalnog oružja u Brazilu potječe iz vojnih baza. Odgovornima za takva nedjela smatraju se uglavnom mlađi vojnici na služenju vojnog roka ili profesionalni vojnici koji nisu uspjeli položiti za čin narednika, a vjerojatnost za takvo nešto dodatno se povećava ukoliko se u blizini vojne baze nalaze četvrti visoke stope kriminaliteta poput favela u Rio de Janeiru.

7.5. SJEVERNA AMERIKA

Wezeman i sur. (2021) navode da su u razdoblju od 2016. do 2020. godine Sjedinjene Američke Države uvjerljivo najveći izvoznik oružja u svijetu. Izvoz njihovog oružja u navedenom razdoblju činio je 37% ukupnog izvoza oružja u svijetu, a jednu četvrtinu svog oružja slali su u Saudijsku Arabiju. Ostatak država u Sjevernoj Americi znatno manje izvozi pa je tako sljedeća država na kontinentu Kanada s tek 0,5% ukupnog svjetskog izvoza oružja. Gledajući cijeli kontinent, oružje se puno manje uvozi nego izvozi. U toj kategoriji SAD također prednjači, a slijede ga Kanada i Meksiko.

Velika većina ilegalne trgovine oružja iz SAD-a odvija se na granici s Meksikom. U razdoblju od 2009. do 2011. godine 70% zaplijenjenog oružja na meksičkoj granici činile su puške (Schroeder, 2013). Razlog je tome što meksički krijumčari drogom nabavljaju i koriste puške u znatno većem omjeru nego prosječni krajnji korisnici oružja u ostalim državama. Noviji podaci pokazuju da se taj postotak smanjuje u korist postotka pištolja u ukupnom broju zaplijenjenog oružja u Meksiku koji je sve veći s godinama. Navedeno se povezuje s manjom potražnjom većeg oružja zbog smanjenja broja naoružanih sukoba između kartela i meksičke vojske (Schroeder, 2016).

Prema Schroederu (2013) u razdoblju od 2009. do 2012. godine meksičke su vlasti zaplijenile stotine lakog oružja, među kojim su prevladavale ručne granate te one za bacače granata, a

određeni dio su činile i ručno izrađene granate koje su se sastojale od okvira vjerojatno kupljenih u suvenirnicama u SAD-u. Što se tiče lakog oružja koje najčešće nabavljaju kriminalne skupine u Meksiku, navode se ruski raketni bacač RPG-7, protutenkovske rakete napravljene u SAD-u, minobacači, nagazne mine te drugi eksplozivi.

Schroeder (2016) navodi kako se ilegalno trgovanje oružja iz SAD-a događa na mnogim drugim relacijama osim Meksika. U studiji u koju je bilo uključeno 159 trgovaca oružjem otkriveno je da se oružje, dijelovi, streljivo i oprema krijumčare u barem 46 zemalja i nepoznatih teritorija na šest kontinenata. Osobe kojima je oružje bilo namijenjeno bile su vrlo raznolike, od poljoprivrednika iz Hondurasa do finske bande motociklista. Ilegalna trgovina dijelovima i opremom za malo oružje značajnija je od očekivanog. Među istraživanim operacijama krijumčarenja, mreže kojima se trguje dijelovima malog oružja bile su one najproduktivnije i najšireg geografskog dosega.

Prema Greeneu (2000), općenito postoje tri vrste procesa ilegalne trgovine koji se odvijaju u SAD-u. Prva vrsta podrazumijeva transakcije manjih količina oružja koje čine pojedinci ili manje tvrtke koje svjesno krše zakon ne bi bili na ilegalan način prenijeli oružje primateljima koji nisu ovlašteni isto posjedovati te transakcije od strane izbjeglica koji oružje nabavljaju u svrhu samozaštite. Druga uključuje zahtjevnije, ili pošiljke oružja visoke vrijednosti, u koje su nerijetko umiješani korumpirani službenici, preprodavači i posrednici uglavnom motivirani profitom. Posljednja vrsta procesa ilegalne trgovine uključuje vladu i druge sastavnice koji često svjesno zanemaruju prethodno navedene dvije vrste procesa te istovremeno potpomažu usmjeravanje prikrivenih tokova ilegalnog oružja u ruke njihovih opunomoćenika ili saveznika, te na zabranjena i sumnjiva odredišta, a sve s ciljem zarade.

Honduras je država koja se smatra strateškom točkom ulaska ilegalnog oružja i drugih proizvoda za Srednju Ameriku. Podaci praćenja otkrivaju slučajeve oružja izgubljenog ili ukradenog u različitim zemljama koje naknadno završi krijumčareno u Honduras. Preko granica Hondurasa prevozi se mala količina oružja u čestim navratima, u autima, torbama, kontejnerima, skrivena među uobičajenim kućanskim potrepštinama (Nowak, 2016).

Smatra se da u Kanadi kupci do vatrenog oružja dolaze najčešće preko lokalnih prodavača, dok krijumčarenjem manji dio oružja dolazi u ilegalni posjed te se u tom slučaju uglavnom radi o oružju iz SAD-a. Takvo oružje češće se naposljetku koristi u kriminalne svrhe te je u toj kategoriji otprilike podjednaka zastupljenost ilegalnog oružja izvana i onog nabavljenog unutar državnih granica (Cook, Cukier i Krause, 2009).

7.6. EUROPA

U razdoblju od 2016.-2020. godine europske zemlje nisu uvozile puno oružja. Uvoz veći od 1% ukupnog svjetskog uvoza oružja imale su Italija, Turska, Norveška i Nizozemska. Europa se kao kontinent pokazala kao najjača u izvozu oružja. Rusija je u navedenom razdoblju bila druga u svijetu (iza SAD-a) te zaslužna za 20% ukupnog svjetskog izvoza oružja. Uz Rusiju, najveći izvoznici u Europi su Francuska, Njemačka, Ujedinjeno Kraljevstvo i Španjolska (Wezeman i sur., 2021).

Veliku ulogu u prevenciji i suzbijanju ilegalnog trgovanja na razini Europe ima već ranije spomenuti projekt FIRE, koji pruža uvid u krijumčarske rute i obilježja država u pogledu takvih aktivnosti. Kao područja koja u najvećoj mjeri opskrbljuju ilegalno tržište u Europi ističu se Balkan (bivša Jugoslavija, Srbija, Crna Gora, Bosna i Hercegovina, Albanija, Hrvatska i Kosovo), područje bivših država Sovjetskog Saveza i drugih istočnoeuropskih država te Bliski istok. Premda je određeni dio zaliha oružja u bivšoj Jugoslaviji bio uništen početkom 21. stoljeća, procjenjuje se da je oko 8 milijuna oružja ostalo kao višak, od čega se pretpostavlja da je dobar dio završio na ilegalnom tržištu. U navedenom periodu količine zaliha oružja u jugoistočnoj Europi varirale su, a razlog tome bio je nedostatan i slab rad državnih sustava odgovornim za upravljanje viškom oružja. Osim u Europu, vatreno oružje s Balkana izvozi se i na područja sukoba u Africi i Bliskom istoku. Oružje proizvedeno od strane Sovjetskog Saveza čini veliki dio zaliha u Kazahstanu, Rusiji, Bjelorusiji i Ukrajini. Velik broj oružja u navedenim državama potom je bio ukraden, poglavito zbog nedostatka kontrole tamošnjih vlasti početkom devedesetih godina prošlog stoljeća. Neovisno o tome, istočna Europa i dalje je područje velikih zaliha oružja, čemu svjedoči podatak da je, primjerice, u 2010. godini Ukrajina imala zalihu od 7 milijuna oružja, unatoč sudjelovanju u jednom od najvećih svjetskih financiranih programa uništenja streljiva te malog i lakog oružja. Što se tiče država Bliskog istoka, oružje se na tom području većinom skladišti i ponovno pakira, pri čemu se financijski prihodi takvih aktivnosti često skrivaju te ne bilježe. Navodi se kako su napuštena vojna skladišta na tom području preuzele terorističke skupine koje su se uglavnom okoristile pronađenim zalihama oružja kroz ilegalnu prodaju (Savona i Mancuso, 2017).

Savona i Mancuso (2017) navode kako su u Europi glavne zemlje tranzita, odnosno zemlje preko kojih se oružje ilegalno prevozi do odredišnih zemalja sljedeće: Belgija, Hrvatska, Grčka, Italija, Nizozemska, Portugal, Rumunjska i Slovenija. Oružje se prevozi iz istočne Europe preko Belgije u afričke zemlje, dok se iz balkanskih zemalja te istočne Europe oružje prevozi preko

Hrvatske u zapadnu Europu. Grčka je tranzitna zemlja za oružje iz istočne Europe koje odlazi u Afriku ili Italiju te potom u druge europske zemlje, a preko Italije do drugih europskih zemalja prolazi i oružje s Balkana. Oružje iz istočne Europe također dopijeva u zemlje Europe preko Rumunjske. Oružje iz različitih izvora preko Portugala završava u Africi, dok se preko Slovenije prevozi oružje s područja Balkana u Austriju te potom u Njemačku.

Države koje su glavna odredišta ruta ilegalnog oružja iz balkanskih zemalja su Francuska, Njemačka, Grčka, Irska, Italija, Nizozemska, skandinavske zemlje, Španjolska i Ujedinjeno Kraljevstvo. Vatreno oružje iz istočne Europe i bivših država Sovjetskog Saveza u pravilu završava kod sličnih država: Francuske, Grčke, Irske, Nizozemske i drugih istočnoeuropskih zemalja. Ruta prijenosa ilegalnog oružja iz Bliskog istoka općenito završava u različitim državama Europe (Savona i Mancuso, 2017).

Prema Florquinu i Kingu (2018) ono što u Europi postaje sve veći problem je preinačeno, odnosno pretvoreno vatreno oružje. Višak državnog oružja koje je onesposobljeno ili prilagođeno za građansko tržište predstavlja važan izvor oružja koje može biti pretvoreno u smrtonosno. Osobe uključene u proces pretvaranja oružja nisu samo one iz dobro organiziranih kriminalnih skupina, već i pojedinci koji samostalno uče taj „zanat“ preko uputa dostupnih online.

Prema podacima Ureda Ujedinjenih naroda za drogu i kriminal¹⁸ pištolji su najčešće vatreno oružje uključeno u proces ilegalne trgovine u Europi, a od ostalih oružja većinom su to puške ili sačmarice, u rijetkim slučajevima kratke strojnice ili teške strojnice.

7.7. HRVATSKA

Prema Florquinu i sur. (2020) Hrvatska je u 2017. godini bila svrstana u kategoriju zemalja velikih izvoznica oružja s izvozom u iznosu od 128 milijuna američkih dolara. Što se tiče uvoza, navedeni autori Hrvatsku svrstavaju u kategoriju država s uvozom oružja u iznosu od 10 do 49 milijuna američkih dolara u 2017. godini.

Hrvatska je, kao što je ranije u radu navedeno, važna tranzitna zemlja u smislu ilegalne trgovine u Europi preko koje se vatreno oružje iz istočnoeuropskih zemalja prevozi na zapad Europe (Savona i Mancuso, 2017). Arsovska i Kostakos (2008) navode da je u razdoblju od 1994-1995. godine Iran preko Hrvatske opskrbio Bosnu s oko 5,000 tona oružja i streljiva, što je bila jedna

¹⁸ UNODC (2020a) https://www.unodc.org/documents/firearms-protocol/2020/UNODC-EU-Report-A8_FINAL.pdf (18.8.2020.)

od najvećih pošiljki oružja koja je dospjela na prostor Balkana. Isti autori također navode da postoje indicije da je hrvatska vlada bila uključena u krijumčarenje oružja na područje Palestine početkom 20. stoljeća. Nadalje, u pojedinim inozemnim studijama Hrvatska se spominje kao jedan od izvora oružja za potrebe počinitelja kaznenih djela u državama zapadne Europe (Savić, 2012).

Velik dio oružja na hrvatske prostore je dospio uslijed Domovinskog rata (1991-1995.). Glavni izvor naoružanja hrvatskih vojnika tokom rata bile su blokirane i osvojene vojarne Jugoslavenske narodne armije iz kojih je oružje uzeto kao ratni plijen. Kako Ministarstvo obrane Republike Hrvatske nikad nije napravilo potpun i pouzdan popis zaplijenjenih materijalno-tehničkih sredstava od JNA, s pravom se može sumnjati je velik dio tog oružja nakon rata završio na crnom tržištu, preprodan po višestruko većim cijenama od tržišnih (Rajković, 2013).

Spapens (2007) navodi kako su za vrijeme Domovinskog rata mnoge manje hrvatske tvrtke počele proizvoditi kopije kratke strojnice Uzi, poznatije kao ERO strojnice, koje su završavale na ilegalnom tržištu.

Pojedini izvještaji ukazuju na to da je oružje iz Hrvatske bilo krijumčareno različitim kriminalnim skupinama među kojima se spominju paravojna irska skupina Real IRA, baskijska teroristička skupina ETA i organizirane kriminalne skupine u Ujedinjenom Kraljevstvu (Pietz, Edelman i Iskiozlu, 2006).

Prema Karpu (2018) procjenjuje se da je u Hrvatskoj u 2017. godini ukupno bilo 576.000 oružja u posjedu građana. Od toga je njih 390.000 registrirano, a preostali broj čini neregistrirano i ilegalno oružje.

8. STATISTIČKI PODACI VEZANI UZ ILEGALNU TRGOVINU ORUŽJEM

Kao statistički podatak koji nam daje okvirni pregled različitih karakteristika ilegalnog trgovanja u svijetu koristit ćemo brojku zaplijenjenog oružja. Prema Konvenciji Ujedinjenih naroda protiv transnacionalnog organiziranog kriminaliteta¹⁹ „zapljena“ se definira kao *privremena zabrana prijenosa, pretvorbe, raspolaganja ili kretanja imovine ili privremeno*

¹⁹ United Nations Convention against Transnational Organized Crime (UNTOC)

preuzimanje čuvanja ili nadzora nad imovinom temeljem odluke suda ili drugih nadležnih tijela.“ (članak 2f)²⁰. Pri tome, važno je imati na umu da brojka zapljena nije idealan statistički pokazatelj iz razloga što ne ubraja isključivo slučajeve ilegalne trgovine, odnosno posjedovanja oružja, već i one nešto rjeđe kada legalno posjedovano oružje primjerice bude zaplijenjeno u kontekstu počinjenja određenog kaznenog djela.

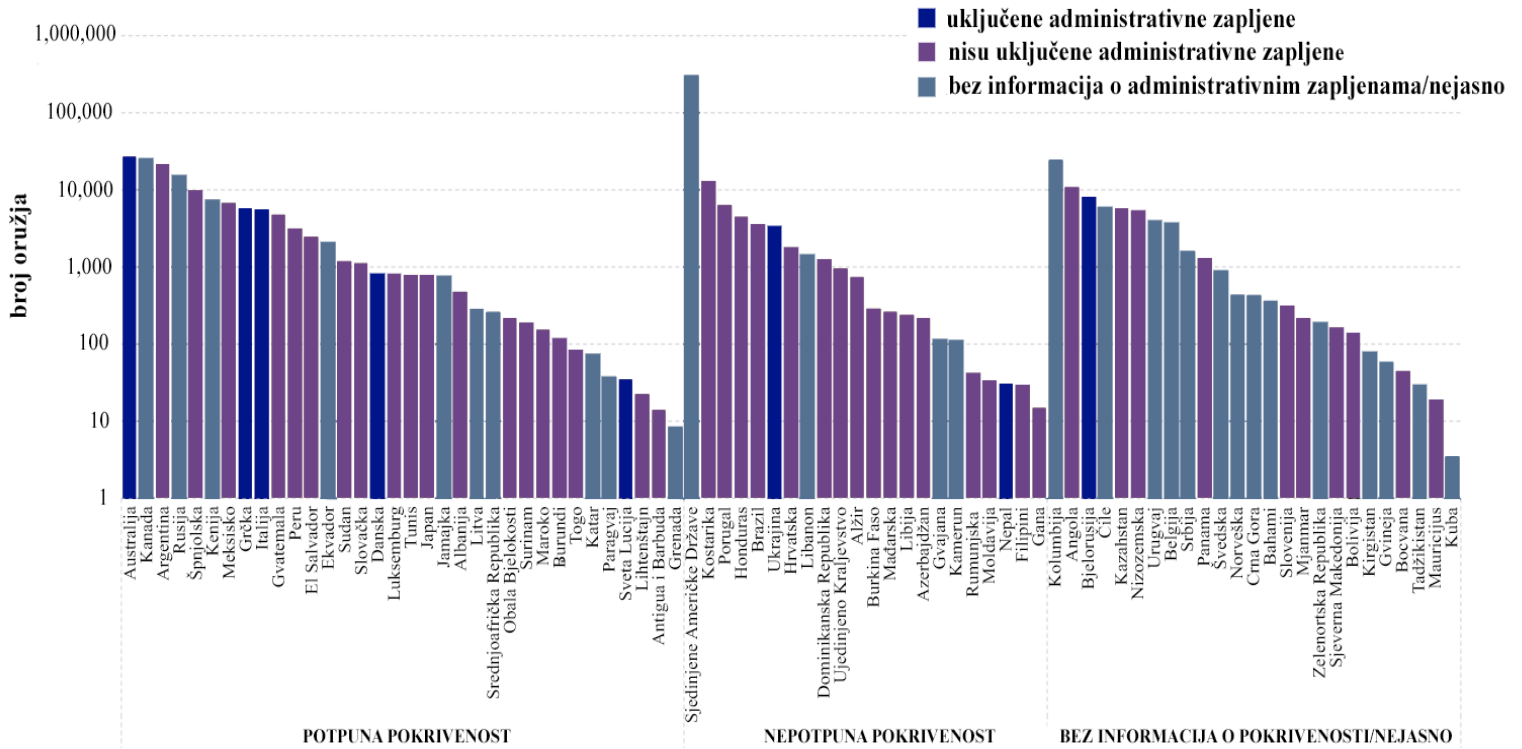
UNODC (2020b) sabrao je podatke o zaplijenjenom oružju u 2016. i 2017. godini od ukupno 81 države iz različitih dijelova svijeta. Vrijedi naglasiti da podaci dobiveni od pojedinih država nisu bili u potpunosti reprezentativni u smislu pokrivenosti, dok određene države nisu odvojile broj zapljena u vidu kaznenih djela od onih administrativne prirode. Nadalje, neke države nisu pružile podatke za obje spomenute godine, već samo za 2016. ili 2017., stoga za navedene države nije prikazana srednja vrijednost podataka za obje godine kao kod ostatka država. Shodno tome, Graf 1. prikazuje ukupan prosječni broj zaplijenjenog oružja u državama u 2016. i/ili 2017. godini, dodatno podijeljen prema vrsti pokrivenosti i prema tome uključuje li zapljene administrativne prirode. Kako broj znatno varira među državama, korištena je logaritamska skala. Iz grafa se može iščitati da je država s uvjerljivo najvećim brojem zapljena SAD, dok se od ostalih država ističu Australija, Kanada, Argentina, Rusija, Kostarika i Kolumbija.

Što se tiče vrste zaplijenjenog oružja (Graf 2.), 72% činilo je vatreno, odnosno malo i lako oružje, a kako dostatan broj oružja nije klasificiran, ta brojka je vrlo vjerojatno još veća. Konkretnije, najveći udio zaplijenjenog malog i lakog oružja činili su pištolji (39%), zatim ačmarice (25%), puške (18%) i revolveri (14%). Ostatak udjela sastojao se od kratkih strojica, strojica i drugog vatrenog oružja, kako je prikazano na Grafu 3. (UNODC, 2020b).

²⁰ UNODC (2004)

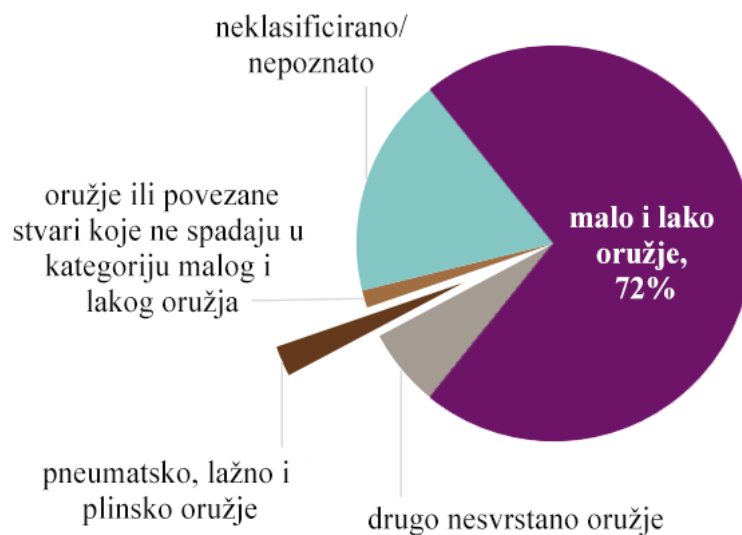
<https://www.unodc.org/documents/treaties/UNTOC/Publications/TOC%20Convention/TOCebook-e.pdf>

Graf 1. Ukupan broj zaplijenjenog oružja, po državi i vrsti pokrivenosti, 2016-17 (prosjeak)

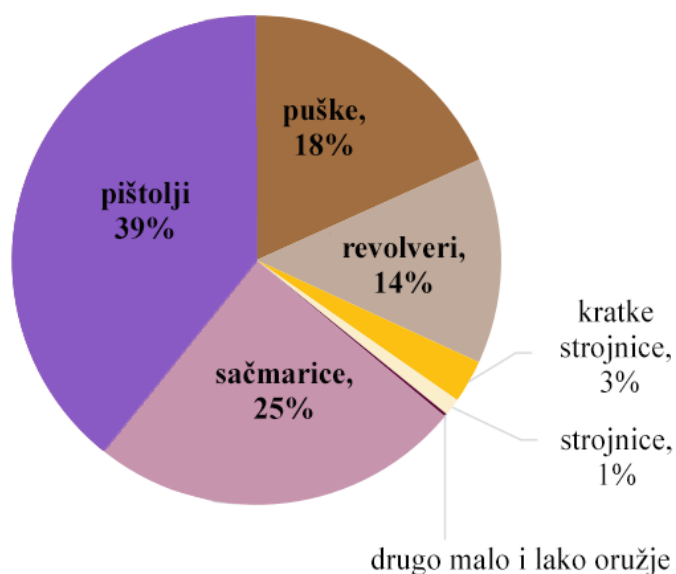
Izvor: UNODC (2020b)

Graf 2. Raspodjela zaplijenjenog oružja prema vrsti, 2016-17

Izvor: UNODC (2020b)

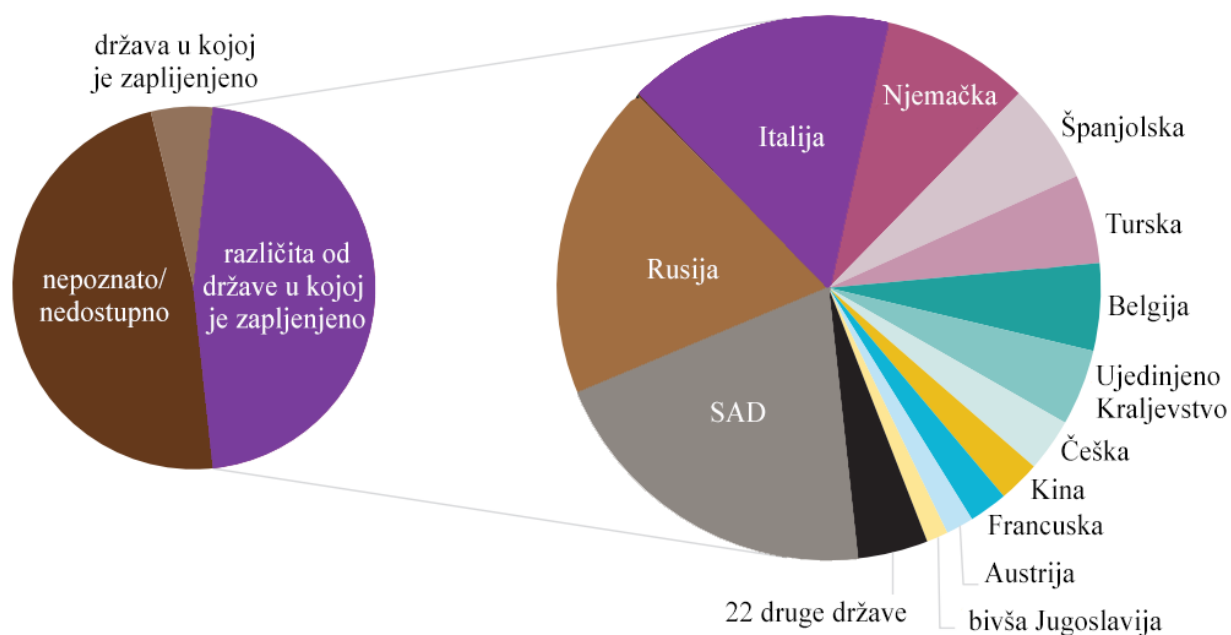
Graf 3. Udio različitih vrsta malog i lakog oružja, 2016-17

Izvor: UNODC (2020b)

Prema UNODC (2020b), izvješća dobivena od strane 29 različitih država ukazuju da većina zaplijenjenog oružja potječe iz inozemstva, odnosno proizvedena je izvan države u kojoj je došlo do zapljene. Najveći broj zaplijenjenog oružja bio je proizveden u SAD-u, Rusiji i Italiji (Graf 4.).

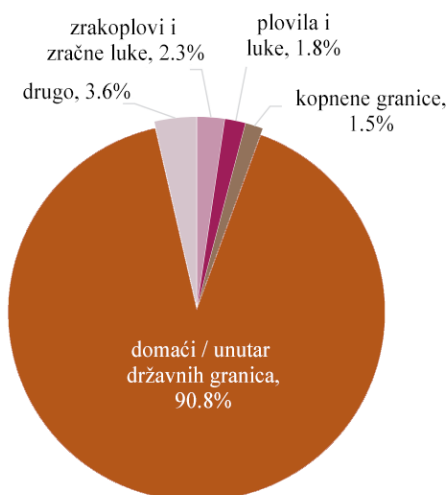
Graf 4. Prosječna raspodjela zaplijenjenog oružja u odnosu na zemlju proizvodnje, 2016-17

Izvor: UNODC (2020b)

Na Grafu 5. prikazana je distribucija zaplijenjenog oružja s obzirom na mjesto zapljene na temelju odgovora 51 države. Velika većina zapljena nastupila je unutar državnih granica (90.8%), dok su prekogranične zapljene oružja činile svega nešto manje od 10%. Unatoč maloj zastupljenosti, prekogranične zapljene mogu biti koristan pokazatelj obilježja transnacionalnih ilegalnih tokova oružja. Kada govorimo o vrsti prijevoza zaplijenjenog oružja (Graf 6.), podaci carinskih službi država ukazuju na to da količinski najveće zapljene prevladavaju u plovilima, čije su pošiljke oružja više od pet puta veće od onih kod ostalih prijevoznih sredstava. Istovremeno, vozila su odgovorna za nešto više od dvije trećine ukupnih slučajeva zapljena oružja. Dakle, navedeni podaci nalažu da velike pošiljke uglavnom putuju morem, dok one manje u većini slučajeva svoj put prevaljuju kopnom (UNODC, 2020b).

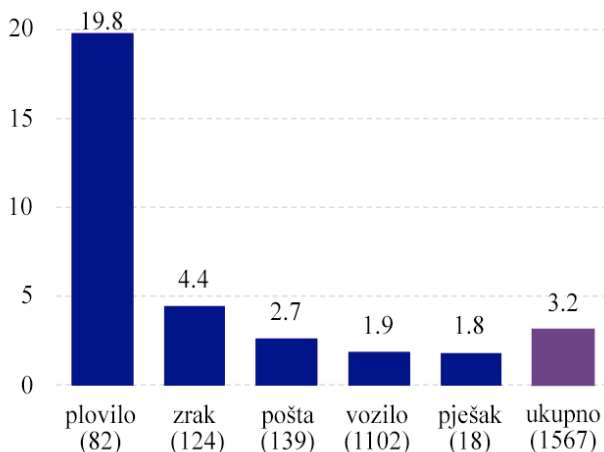
Graf 5. Prosječna raspodjela zaplijenjenog oružja prema mjestu zapljene, 2016-17

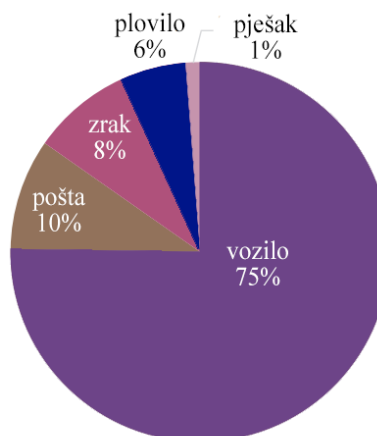
Izvor: UNODC (2020b)

Graf 6. Vrsta prijevoza u carinskim zapljenama u pogledu količine i broja slučajeva zapljene oružja

Prosječni broj zaplijenjenog vatrenog oružja po carinskoj zapljeni, prema vrsti prijevoza, 2016-17

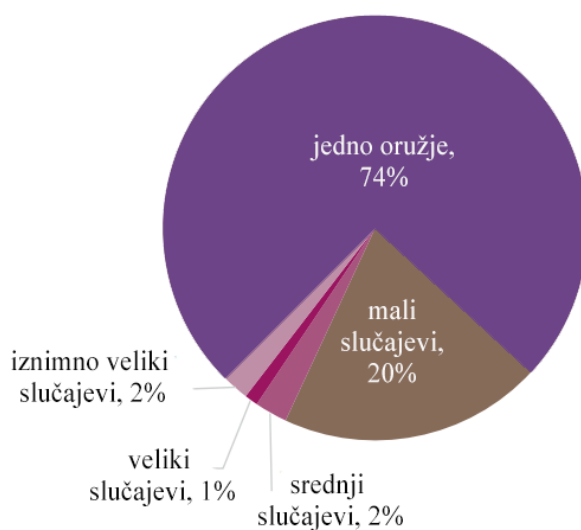
Slučajevi zapljena vatrenog oružja od strane carinske službe, prema vrsti prijevoza, 2016-17

Izvor: UNODC (2020b)

Dostupni podaci ukazuju da se u gotovo tri četvrtine slučajeva zapljena oružja radilo o samo jednom oružju koje se pokušalo krijumčariti, a manje od 6% slučajeva uključivalo je više od 5 oružja (Graf 7.). Međutim, premda slučajeva velikih pošiljki oružja nije bilo tako puno u Ukupnom broju slučajeva zaplijenjenog oružja, vrijedi naglasiti da su, količinski gledano, takve pošiljke odgovorne za više od polovicu ukupno zaplijenjenog oružja (UNODC, 2020b).

Graf 7. Raspodjela carinskih zapljena oružja prema veličini slučaja zapljene

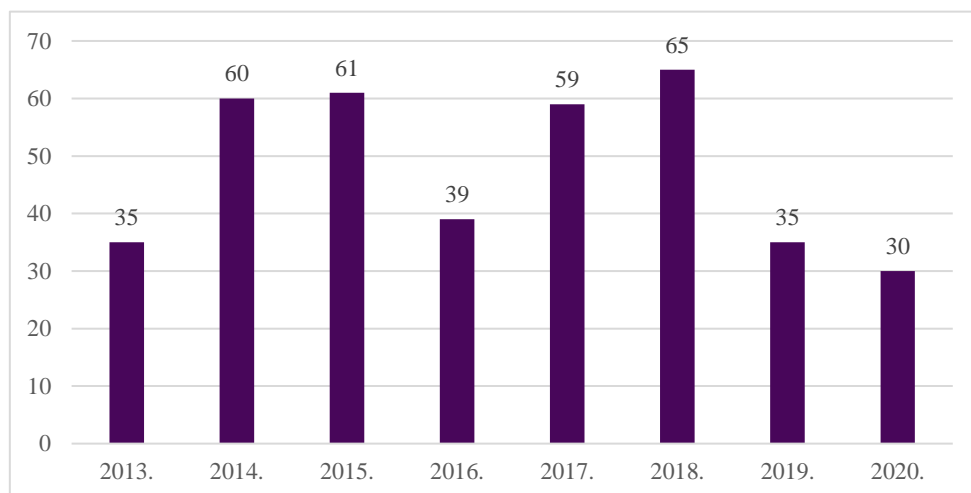
* Veličina slučaja zapljene određena je brojem oružja zaplijenjenog tom prilikom. Pri tome "mali" slučaj podrazumijeva zapljene od 2 do 5 oružja, "srednji" slučaj od 6 do 10 oružja, "veliki" slučaj od 11 do 17 oružja, a "iznimno veliki" slučaj 18 ili više oružja.

Izvor: UNODC (2020b)

8.1. PODACI ZA HRVATSKU

U Hrvatskoj broj pokušaja krijumčarenja vatrenog oružja koji je rezultirao zapljenom u posljednjih nekoliko godina varira te se kreće između brojke od 30 do najviše 65 slučajeva (Graf 8.). Pri tome je najmanje slučajeva zapljena oružja od strane Carinske uprave zabilježeno upravo u posljednjoj, 2020. godini (Ministarstvo financija RH, 2013; 2014; 2015; 2017; 2019; 2021).

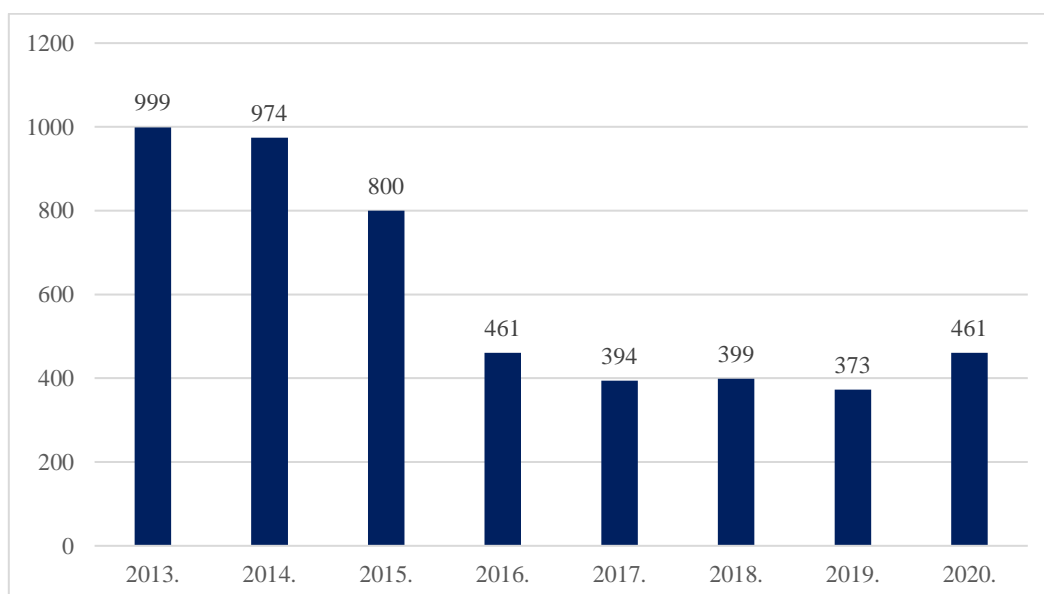
Graf 8. Broj slučajeva zapljene oružja u RH, 2013-20

Izvor: Ministarstvo financija RH (2013; 2014; 2016; 2018; 2020)

Što se tiče kaznenih djela nedozvoljenog posjedovanja, izrade i nabavljanja oružja i eksplozivnih tvari u razdoblju od 2013. do 2020. godine (Graf 9.), generalno gledajući, Hrvatska bilježi otprilike dvostruko manji broj navedenih kaznenih djela od 2016. godine nadalje, u odnosu na prethodno gledano razdoblje (Ministarstvo unutarnjih poslova RH, 2015; 2017; 2019; 2021).

Graf 9. Broj prijavljenih kaznenih djela nedozvoljenog posjedovanja, izrade i nabavljanja oružja i eksplozivnih tvari u RH, 2013-20

Izvor: MUP RH (2015; 2017; 2019; 2021)

9. KAZNENOPRAVNI OKVIR I PREVENTIVNI NAPORI U SUZBIJANJU ILEGALNOG TRGOVANJA ORUŽJEM

Zbog njihovog smrtonosnog potencijala, vatreno oružje pripada kategoriji kontroliranih, odnosno reguliranih proizvoda. Proizvodnja, prijenos, kretanje, posjedovanje i uporaba oružja predmet su jasnih ograničenja te državnih kontrola kroz svojevrsne sustave ovlaštenja i dozvola. Državni i međunarodni naponi u kontroliranju oružja, njihovih dijelova i komponenata te streljiva podrazumijevaju praćenje njihovog čitavog životni ciklusa, reguliranje aktivnosti povezanih s oružjem, ali i osoba uključenih u takve aktivnosti. Glavni je cilj takvih postupaka reguliranje legalnih aktivnosti vezanih uz proizvodnju, trgovinu, kretanje i uporabu vatrenog oružja, te istovremena prevencija i suzbijanje ilegalne proizvodnje, krijumčarenja i zlouporabe. Premda doseg spomenutih normi može biti različit od države do države, sve zemlje, u suštini, imaju neku vrstu državnog režima kontrole oružja na snazi koji pruža minimalan skup pravila vezanih uz oružje, njegove dijelove i komponente te streljivo (UNODC, n.d.)²¹.

Međunarodna zajednica se već dugi niz godina nastoji uhvatiti u koštac s nepovoljnim utjecajem ilegalnog trgovanja oružjem, kao i s prijetnjama proizašlih iz njegove povezanosti s organiziranim i drugim ozbiljnijim oblicima kriminaliteta. Takva splet okolnosti rezultirao je brojnim ugovorima i sporazumima na međunarodnoj razini. Ugovor o trgovini oružjem²², odobren 2013. godine od strane Opće skupštine Ujedinjenih naroda, posljednji je instrument u nizu kontinuiranih napora na međunarodnoj razini kojima je cilj osigurati mir, sigurnost i stabilnost kroz prevenciju i suzbijanje ilegalnog trgovanja oružjem. Navedeni ugovor svojevrsna je dopuna prethodnim instrumentima na globalnoj razini, uključujući Konvenciju Ujedinjenih naroda protiv transnacionalnog organiziranog kriminaliteta, usvojenu 2000. godine, njen dodatni Protokol protiv nezakonite proizvodnje i trgovanja vatrenim oružjem, njegovim dijelovima i komponentama te streljivom, Program akcije za prevenciju, suzbijanje i iskorjenjivanje nezakonite trgovine malim i lakim oružjem iz 2001. te međunarodni instrument kojim se državama omogućuje pravovremeno i pouzdano otkrivanje i praćenje nezakonitog malog i lakog oružja (poznat pod nazivom „Međunarodni instrument praćenja”)²³ iz 2005. godine. Različita gledišta ujedinjena u ovim dokumentima trebala bi svim državama biti orijentir prilikom razmatranja njihovih državnih zakona. Navedeni instrumenti od velike su važnosti zbog njihove mogućnosti međusobnog nadopunjavanja te kao takvi posjeduju veliki

²¹ UNODC (n.d.) <https://www.unodc.org/e4j/en/firearms/module-8/key-issues/international-and-national-legal-framework.html>

²² Arms Trade Treaty (ATT)

²³ International Tracing Instrument (ITI)

potencijal da postanu kamen temeljac u razradi sveobuhvatnih državnih zakonodavnih okvira (UNODC, 2016).

Prema UNODC (n.d.), ovisno o zakonskom sustavu, državni režimi kontrole oružja dužni su: (1) utvrditi jesu li i tko je ovlašten proizvoditi vatreno oružje, koje vrste i količine, te odrediti uvjete, vrijeme i trajanje osobama i subjektima uključenim u navedene aktivnosti, (2) odrediti vrstu i broj oružja korišten od strane policijskih i vojnih snaga te građana, (3) definirati i razvrstati oružje prema vrsti, svrsi i pravnom uvjetu, utvrditi koje kategorije i vrste oružja i streljiva se smatraju dostupnim te koje bi trebale biti zabranjene za uporabu od strane građana i postaviti ograničenja, uvjete i zahtjeve za legalno posjedovanje i uporabu, (4) regulirati prodaju i trgovinu takvih proizvoda, zahtijevajući od uvoznika, izvoznika i prodavača nabavu dozvole i pridržavanje specifičnih pravila i procedura, ili podvrgnuti ove aktivnosti državnom monopolu, zabranjujući ili ograničavajući pojedinim osobama ili subjektima sudjelovanje u njima, (5) uspostaviti zajedničke kriterije i uvjete za međunarodne prijenose vatrenog oružja, dijelova i komponenata te streljiva, sukladno međunarodnim normama i obvezama s ciljem smanjenja rizika od zlouporabe i ilegalnog trgovanja, (6) osigurati odgovarajući nadzor nad oružjem kroz njihov čitav životni vijek u skladu s međunarodnim i regionalnim zakonskim obvezama i dužnostima te dobrim praksama i standardima putem mjera označavanja i registracije oružja, njihovih dijelova i komponenata te streljiva, osiguravanja njihovog zaštićenog i sigurnog skladištenja, mjera vezanih uz zapljenjivanje oružja te metoda i procedura onesposobljavanja i sigurnog odlaganja, uključujući njihovo uništenje, (7) uspostaviti odgovornosti i zakonske posljedice građanske, administrativne i kriminalne prirode za osobe i subjekte koji krše ili se ne pridržavaju navedenih normi i pravila.

Stohl (2004) ističe važnost suradnje i razmjene informacija između nacionalne i regionalne vlade te institucija. Vlade, organi kaznenog progona, granična policija i carina moraju biti u redovitom doticaju kako bi suzbili krijumčarske rute i uhvatili osobe uključene u ilegalnu trgovinu oružjem. Uz to, autorica navodi razvijanje zajedničkog međunarodnog sustava označavanja i praćenja oružja kao važan element u borbi protiv ilegalne trgovine oružjem. Takav učinkovit sustav znatno bi olakšao posao policiji i ostalim nadležnim tijelima u otkrivanju izvora i tokova oružja, kao i osoba odgovornih u tom kontekstu.

Prema Godnicku (2002) osiguravanje transparentnosti i odgovornosti u procesu ovlaštene trgovine oružjem predstavlja ključni mehanizam u učinkovitoj borbi s ilegalnom trgovinom, pružajući uvid u eventualne poveznice između legalnih i ilegalnih tokova oružja.

Kako bi se spriječila i suzbila ilegalna trgovina oružjem, potrebno je unaprijediti kapacitete, procedure i alate kojima bi se identificirao izvor zaplijenjenog, pronađenog i predanog oružja te zabilježiti rezultate tako da su lako dostupni. Poseban naglasak trebao bi biti stavljen na bilježenje informacija o oružju i njegovom kriminalnom kontekstu tijekom različitih koraka istraga, unaprjeđenje mehanizama i poboljšanje kapaciteta za domaće i međunarodno praćenje zaplijenjenog oružja te centraliziranje relevantnih podataka u državnim bazama podataka tako da pomognu usmjeriti praćenja i podrže otkrivanje njihovih mogućih ilegalnih izvora (UNODC, 2020b).

Kao problem suvremenog doba nameće se ilegalna trgovina putem dark weba i kompleksnost njenog suzbijanja. U tom pogledu, Persi Paoli i sur. (2017) navode različite metode i tehnike koje se koriste poput istraživanja lanca opskrbe s fokusom na presretanje dostave sumnjivih pošiljki, korištenja doušnika, praćenja on-line tržišta i transakcija, korištenje različitih baza podataka s naglaskom na smanjenje anonimnosti cjelokupnog procesa i sl. Premda trenutno nije toliko izražena i raširena kao uobičajena, ilegalna trgovina oružjem na dark webu zahtijeva kontinuirano praćenje i razvoj inovativnih metoda na globalnoj razini kako se bi što spremnije i adekvatnije odgovorilo na potencijalne izazove koje donosi u budućnosti.

10. ZAKLJUČAK

Ilegalno trgovanje oružjem oblik je organiziranog kriminaliteta koji zahvaća sve dijelove svijeta te je kao pojava već dugi niz godina prisutna na međunarodnoj sceni. Velik dio oružja koji je završio u ilegalnom optjecaju smatra se ostavštinom ratova, kada su se uslijed hiperprodukcije stvorili viškovi oružja svih vrsta. Iako zastarjelo, takvo oružje i dan danas pronalazi svoj put u ilegalni posjed, najčešće u zemlje slabijeg gospodarskog razvoja te one zahvaćene oružanim sukobima. Ilegalno nabavljeno ili stečeno oružje odgovorno je za velik dio smrtnih slučajeva širom svijeta te za sobom povlači brojne druge štetne posljedice. Povezanost ilegalne trgovine oružjem s drugim oblicima organiziranog kriminaliteta poput ilegalne trgovine drogom, ljudima te terorizmom dodatna je otegotna okolnost za zajednice s već narušenom sigurnošću i stabilnošću, ali i svojevrsna prijetnja za svaku drugu zajednicu te kao takva iziskuje globalni odgovor u vidu suzbijanja. Potražnja za oružjem gotovo da uvijek postoji, a zbog nesrazmjera u dostupnosti i različitih režima kontrole te sustava dozvola, nabava oružja kroz ilegalnu trgovinu u nekim regijama je jače, a negdje slabije izražena. Osobito su problematična područja sa nedostatnim nadzorom prijenosa robe, koja posljedično na taj način omogućavaju korištenje

oružja za provođenje raznih kriminalnih aktivnosti (primjerice slučaj narko kartela u Meksiku i rudnika zlata u zapadnoj Africi). Velika većina oružja krijumčari se na način da se prevoze male količine u velikom broju navrata, a sve s ciljem smanjenja vjerojatnosti njihovog otkrivanja. Razvoj suvremene tehnologije stvorio je prilike za nove oblike ilegalne trgovine oružjem, a samim time i dodatne izazove po pitanju detekcije.

Na međunarodnoj razini u posljednjih nekoliko godina učinjeni su brojni pomaci u smjeru preventivnog djelovanja i sakupljanja informacija vezanih uz ilegalno trgovanje oružjem. Međutim, kako bi se što učinkovitije spriječili ilegalni tokovi oružja potrebni su daljnji naponi te sveobuhvatnije intervencije koje moraju biti provođene u svim državama u jednakoj mjeri. Ilegalno trgovanje oružjem i dalje je uglavnom „nevidljiv“ fenomen te se prelazak oružja iz legalne u ilegalnu sferu u rijetkim slučajevima pravovremeno detektira, već do toga većinom dolazi tek kada se takvo oružje pojavi i bude povezano s nekom drugom kriminalnom aktivnošću, odnosno kaznenim djelom. Nadalje, kaznenopravni odgovor u mnogo slučajeva umanjuje značaj ilegalnog trgovanja usmjeravajući se poglavito na ilegalno posjedovanje oružja umjesto na ilegalne izvore i počinitelje uključene u proces trgovine.

Pouzdana informacije i analize ključne su za razumijevanje opsega, prirode i utjecaja širenja ilegalnog vatrenog oružja. Također, važno je identificirati i razviti relevantne i učinkovite sveobuhvatne mjere za nošenje s kompleksnošću navedenog problema te pratiti i evaluirati njihov učinak. Potreban je multidiscipliniran pristup u vidu prevencije pojave ilegalne trgovine oružjem, uključujući područje javnog zdravstva, obrazovanja i kulture mladih, ljudskih prava, međunarodnih zakona te trgovine robom i uslugama. Pravovremenim i učinkovitim djelovanjem na svim navedenim razinama nužno je razviti kolektivnu svijest o štetnosti i posljedicama koje oružje i njeno ilegalno trgovanje nosi te tako minimalizirati mogućnost pojave navedenog i s njime povezanih fenomena.

11. LITERATURA

- Alper, M. i Glaze L E.. (2019). Source and Use of Firearms Involved in Crimes: Survey of Prison Inmates, 2016. Bureau of Justice Statistics, Special Report, U.S. Department of Justice, Office of Justice Programs. <https://bjs.ojp.gov/content/pub/pdf/suficspi16.pdf>
- Alpers, P., Muggah, R. i Twyford, C. (2004). Trouble in Paradise: Small Arms in the Pacific, Small Arms Survey, *Small Arms Survey 2004: Rights at Risk*.
<http://www.smallarmssurvey.org/fileadmin/docs/A-Yearbook/2004/en/Small-Arms-Survey-2004-Chapter-09-EN.pdf>
- Arsovska, J. i Kostakos, P. (2008). Illicit arms trafficking and the limits of rational choice theory: The case of the Balkans. *Trends in Organized Crime*. 11(4), 352-378
- Arsovska, J. i Zabyelina, Y. (2014). Irrationality, Liminality and the Demand for Illicit Firearms in the Balkans and the North Caucasus. *European Journal on Criminal Policy and Research*, 20(3), 399-420.
- Australian Criminal Intelligence Commission (2016). Illicit Firearms in Australia.
https://www.acic.gov.au/sites/default/files/2020-08/illicit_firearms_in_australia.pdf
- Braga, A.A., Wintemute, G.J., Pierce, G.L., Cook, P.J. i Ridgeway, G. (2012). Interpreting the Empirical Evidence on Illegal Gun Market Dynamics. *Journal of Urban Health*, 89(5), 779-793.
- Broadhurst R., Foye, J., Jiang, C. i Ball, M. (2021). Illicit firearms and other weapons on darknet markets. *Trends & issues in crime and criminal justice*, 622. Canberra: Australian Institute of Criminology. https://www.aic.gov.au/sites/default/files/2021-03/ti622_illicit_firearms_and_other_weapons_on_darknet_markets.pdf
- Brose, E. (2014). Arms Race prior to 1914, Armament Policy. *International Encyclopaedia of the First World War*, Berlin: Freie Universität. https://encyclopedia.1914-1918-online.net/article/arms_race_prior_to_1914_armament_policy
- Centers for Disease Control (2014). Youth Online: High School YRBS 1991 — 2013 Results. <http://nccd.cdc.gov/youthonline/> Pristupljeno 2.8.2021.
- Chander, C.S. (2018). Illegal Arms Trade: Issues and the Way Forward. *Claws Journal*, 1859. <http://www.claws.in/1859/illegal-arms-trade-issues-and-the-way-forward-sushil-chander.html>
- Chertoff, M. i Simon, T. (2015). The Impact of the Dark Web on Internet Governance and Cyber Security. *Global Commission on Internet Governance Paper Series 6*.
https://www.cigionline.org/sites/default/files/gcig_paper_no6.pdf
- Clegg, E. i Crowley, M. (2001). Controlling arms brokering and transport agents: Time for International Action. *Biting the Bullet Briefing Paper 8*, BASIC/International Alert/Saferworld. https://www.files.ethz.ch/isn/124852/btb_brf8.pdf
- Cook, P.J., Cukier W. i Krause, K. (2009). The illicit firearms trade in North America. *Criminology and Criminal Justice*, 9(3), 265-286.
https://www.researchgate.net/publication/258130776_The_illicit_firearms_trade_in_North_America
- Disarmament and International Security Committee (2021). Targeting Illicit Arms Trade on the Dark Web. Canadian High Schools Model United Nations.
<https://static1.squarespace.com/static/57b632432994cab0b44562ae/t/60472a49c7835a4a85099a50/1615276617678/DISEC+Topic+A.pdf>
- Dreyfus, P., Lessing, B., De Sousa Nascimento i M., Purcena, J. C. (2010) Small Arms in Brazil: Production, Trade, and Holdings. Ženeva: Small Arms Survey, Graduate Institute of International and

Development Studies. <http://www.smallarmssurvey.org/fileadmin/docs/C-Special-reports/SAS-SR11-Small-Arms-in-Brazil.pdf>

Duquet, N. i Goris, K. (2018). Firearm acquisition by terrorists in Europe: Research findings and policy recommendations of Project SAFTE. Bruxelles: Flemish Peace Institute. https://www.flemishpeaceinstitute.eu/safte/files/vrede_syntheserapport_safte_lr.pdf

Federation of American Scientists (n.d.) *The Illicit Arms Trade*. <https://fas.org/asmp/campaigns/smallarms/IssueBrief3ArmsTrafficking.html>. Pristupljeno 6.8.2021.

Florquin, N. i King, B. (2018). From Legal to Lethal: Converted Firearms in Europe. Ženeva: Small Arms Survey. <http://www.smallarmssurvey.org/fileadmin/docs/U-Reports/SAS-Report-Europe-Conversion.pdf>

Florquin, N., Hainard, E. i Jongleux, B. (2020). Trade Update 2020: An Eye on Ammunition Transfers to Africa. Ženeva: Small Arms Survey. <http://www.smallarmssurvey.org/fileadmin/docs/S-Trade-Update/SAS-Trade-Update-2020.pdf>

Florquin, N., Lipott, S. i Wairagu F., (2019). *Weapons Compass: Mapping Illicit Small Arms Flows in Africa*. Ženeva: Small Arms Survey, the Graduate Institute of International and Development Studies. <http://www.smallarmssurvey.org/fileadmin/docs/U-Reports/SAS-AU-Weapons-Compass.pdf>

Godnick, W. (2002). *Tackling the Illicit Trade in Small Arms and Light Weapons*. <https://www.international-alert.org/sites/default/files/publications/Tackling-the-Illicit-Trade.pdf>

Grant, J. (2012). "Merchants of Death": The International Traffic in Arms. *Origins: Current Events in Historical Perspective*, 6(3). <http://origins.osu.edu/article/merchants-death-international-traffic-arms>

Greene, O. (2000). Examining international responses to illicit arms trafficking. *Crime, Law & Social Change*, 33(1-2), 151-190.

Griffiths, H. i Wilkinson, A. (2007). *Guns, Planes and Ships: Identification and Disruption of Clandestine Arms Transfers*. Beograd: SEESAC.

Hales, G., Lewis, C. i Silverstone, D. (2006). *Gun crime: the market in and use of illegal firearms*. London: Home Office.

Karp, A. (2018). Civilian Firearms Holdings, 2017. *Estimating Global Civilian-Held Firearms Numbers*. Ženeva: Small Arms Survey, Graduate Institute of International and Development Studies. <http://www.smallarmssurvey.org/fileadmin/docs/T-Briefing-Papers/SAS-BP-Civilian-Firearms-Numbers.pdf>

Kassab, H.S. i Rosen, J.D. (2018). *Illicit Markets, Organised Crime and Global Security*. Cham: Springer International Publishing.

Klare, M. T. (2018). Arms Transfers and Trade. *Encyclopaedia of American Foreign Policy*. <https://www.americanforeignrelations.com/A-D/Arms-Transfers-and-Trade-From-the-revolution-to-world-war-i.html#ixzz5aFAwjhGL> Pristupljeno 30.7.2021.

Kleck G. i Wang, K. (2009). The myth of big-time gun trafficking and the overinterpretation of gun tracing data. *UCLA Law Rev.* 56, 1233–1294.

Markets and markets (2020). <https://www.marketsandmarkets.com/Market-Reports/small-arms-market-138024472.html> Pristupljeno 6.8.2021.

Ministarstvo financija: Carinska uprava (2014). *Izvyješće o radu Carinske uprave za 2013. godinu*. <https://carina.gov.hr/UserDocsImages//3951//2013.pdf>

- Ministarstvo financija: Carinska uprava (2015). *Izvešće o radu Carinske uprave za 2014. godinu*. https://carina.gov.hr/UserDocsImages//arhiva/Dokumenti/Globalni/NDoc_3447.pdf
- Ministarstvo financija: Carinska uprava (2017). *Izvešće o radu Carinske uprave za 2016. godinu*. <https://carina.gov.hr/UserDocsImages/4779/Izvje%C5%A1%C4%87e%20o%20radu%20Carinske%20uprave%20za%202016.%20godinu.pdf>
- Ministarstvo financija: Carinska uprava (2019). *Izvešće o radu Carinske uprave za 2018. godinu*. <https://carina.gov.hr/UserDocsImages/6364/Godi%C5%A1nje%20izvje%C5%A1%C4%87e%20o%20Oradu%202018.pdf>
- Ministarstvo financija: Carinska uprava (2021). *Izvešće o radu Carinske uprave za 2020. godinu*. <https://carina.gov.hr/UserDocsImages//9270//GODI%C5%A0NJE%20IZVJE%C5%A0%C4%86E%202020%20FINAL%20new.pdf>
- Ministarstvo unutarnjih poslova: Služba za strateško planiranje, statistiku i unaprjeđenje rada (2015). *Statistički pregled temeljnih sigurnosnih pokazatelja i rezultata rada u 2014. godini*. https://mup.gov.hr/UserDocsImages/statistika/2014/Statisticki_pregled_2014.pdf
- Ministarstvo unutarnjih poslova: Služba za strateško planiranje, statistiku i unaprjeđenje rada (2017). *Statistički pregled temeljnih sigurnosnih pokazatelja i rezultata rada u 2016. godini*. [https://mup.gov.hr/UserDocsImages/statistika/2018/Ozujak/Statisticki%20pregled_2016WEB%20\(3\).pdf](https://mup.gov.hr/UserDocsImages/statistika/2018/Ozujak/Statisticki%20pregled_2016WEB%20(3).pdf)
- Ministarstvo unutarnjih poslova: Služba za strateško planiranje, statistiku i unaprjeđenje rada (2019). *Statistički pregled temeljnih sigurnosnih pokazatelja i rezultata rada u 2018. godini*. <https://mup.gov.hr/UserDocsImages/statistika/2018/Statisticki%20pregled%20temeljnih%20sigurnosnih%20pokazatelja%20i%20rezultata%20rada%20u%202018.%20godini.pdf>
- Ministarstvo unutarnjih poslova: Služba za strateško planiranje, statistiku i unaprjeđenje rada (2021). *Statistički pregled temeljnih sigurnosnih pokazatelja i rezultata rada u 2020. godini*. https://mup.gov.hr/UserDocsImages/statistika/2021/Statisticki_pregled_2020_web.pdf
- Muggah, R. (2004). *Diagnosing Demand: Assessing the Motivations and Means for Firearms Acquisition in the Solomon Islands and Papua New Guinea. State, Society and Governance in Melanesia, Discussion Paper 2004/*. Canberra: Research School of Pacific and Asian Studies. <http://www.smallarmssurvey.org/fileadmin/docs/E-Co-Publications/SAS-ANU-2004-solomon-papua.pdf>
- Naylor, R.T. (1994). *Loose Cannons: Covert Commerce and Underground Finance in the Modern Arms Black Market. Crime, Law and Social Change*, 22(1), 1-57.
- Nowak, M. (2016). *Measuring Illicit Arms Flows: Honduras*. Ženeva: Small Arms Survey. http://www.smallarmssurvey.org/fileadmin/docs/H-Research_Notes/SAS-Research-Note-62.pdf
- Paudel, L. N. (2014). *The Highway Routes: Small Arms Smuggling in Eastern Nepal. Nepal Armed Violence Assessment Issue Brief No. 4*. Ženeva: Small Arms Survey. <http://www.smallarmssurvey.org/fileadmin/docs/G-Issue-briefs/NAVA-IB4-Highway-Routes.pdf>
- Persi Paoli, G. (2018). *The Trade in Small Arms and Light Weapons on the Dark Web*. New York: United Nations Office for Disarmament Affairs. <https://www.un.org/disarmament/wp-content/uploads/2018/10/occasional-paper-32.pdf>
- Persi Paoli, G., Aldridge, J., Nathan, R. i Warens, R. (2017). *Behing the Curtain: The Illicit Trade of Firearms, Explosives and Ammunition on the Dark Web*. Cambridge: RAND Corporation.

- Picard, M., Holtom, P. i Mangan, F. (2019). Trade Update 2019: Transfers, Transparency, and South-east Asia Spotlight, Ženeva: Small Arms Survey. <http://www.smallarmssurvey.org/fileadmin/docs/S-Trade-Update/SAS-Trade-Update-2019.pdf>
- Pickett, W., Craig, W., Harel, Y., Cunningham, J., Simpson, K., Molcho, M., Mazur, J., Dostaler, S., Overpeck, M. D., Currie, C. E., HBSC Violence and Injuries Writing Group (2005). Cross-national study of fighting and weapon carrying as determinants of adolescent injury. *Pediatrics*, 116 (6), 855-863.
- Pierce, G.L., Braga, A., Koper, C., McDevitt, J., Carlson, D., Roth, J., Saiz, A., Hyatt, R. i Griffith, R.E. (2004). *Characteristics and Dynamics of Crime Gun Markets: Implications for Supply-Side Focused Enforcement Strategies*. Washington: National Institute of Justice.
- Pierce, G.L., Braga, A., Wintemute, M. i Dolliver, G. (2013). *New Approaches to Understanding and Regulating Primary and Secondary Illegal Firearms*. Washington: National Institute of Justice. <https://www.ojp.gov/pdffiles1/nij/grants/241021.pdf>
- Pierre, J. (2019). The psychology of guns: risk, fear, and motivated reasoning. *Palgrave Communications*, 5(159). <https://www.nature.com/articles/s41599-019-0373-z.pdf>
- Pietz, T., Edelmann, R. i Iskiozlu, E. (2006). SALW Survey of Croatia. Beograd: South Eastern and Eastern Europe Clearinghouse for the Control of Small Arms and Light Weapons. https://www.bicc.de/uploads/tx_bicctools/croatian-survey-eng.pdf
- Punnen, J. (2020) Small Arms Trafficking In South And South East Asia – Analysis. Eurasia Review <https://www.eurasiareview.com/03092020-small-arms-trafficking-in-south-and-south-east-asia-analysis/>
- Rajković, D. (2013). *Cijena rata: Hrvatski model financiranja Domovinskog rata 1990.-1995*. Zagreb: Naklada Jesenski i Turk.
- Saferworld (2012). *Small arms and light weapons control: A training manual. SALW module 2*, Saferworld.
- Savić, D. (2012). Ilegalno trgovanje oružjem. Međunarodno kriminalističko udruženje. https://criminalisticassociation.org/wp-content/uploads/2021/03/Dean_Savic_Ilegalno_trgovanje_oruzjem_20134132249391.pdf
- Savić, D. (2012). *Organizirani kriminal kao prijetnja nacionalnoj sigurnosti Republike Hrvatske (Doktorska disertacija)*. Zagreb: Fakultet političkih znanosti.
- Savić, D., Liker, B. i Mendaš, D. (2008). Suzbijanje nedozvoljenog posjedovanja oružja i eksplozivnih tvari: strateško planiranje. *Policija i sigurnost*, 14(3-4), 181-191.
- Savona, E.U. i Mancuso, M. (2017). *Fighting Illicit Firearms Trafficking Routes and Actors at European Level: Final Report of Project FIRE*. Milan: Transcrime – Università Cattolica del Sacro Cuore. <https://www.transcrime.it/wp-content/uploads/2017/03/FIREFinalReport.pdf>
- Schroeder, M. (2013). *Captured and Counted: Illicit Weapons in Mexico and the Philippines. Small Arms Survey 2013: Everyday Dangers*. Small Arms Survey. <http://www.smallarmssurvey.org/fileadmin/docs/A-Yearbook/2013/en/Small-Arms-Survey-2013-Chapter-12-EN.pdf>
- Schroeder, M. (2016). *Drips and Drabs: The Mechanics of Small Arms Trafficking from the United States*. Ženeva: Small Arms Survey. <http://www.smallarmssurvey.org/fileadmin/docs/G-Issue-briefs/SAS-IB17-Mechanics-of-trafficking.pdf>

- Schroeder, M. (2018). Beyond the Dark Web: Arms Trafficking in the Digital Age. *Small Arms Survey*. <https://smallarmssurvey.medium.com/beyond-the-dark-web-arms-trafficking-in-the-digital-age-56ddd806587a>
- Schroeder, M. i King, B. (2012). Surveying the Battlefield: Illicit Arms in Afghanistan, Iraq, and Somalia. *Small Arms Survey 2012: Moving Targets*. Small Arms Survey. <http://www.smallarmssurvey.org/fileadmin/docs/A-Yearbook/2012/eng/Small-Arms-Survey-2012-Chapter-10-EN.pdf>
- Schroeder, M. i Lamb, G. (2006). *The Illicit Arms Trade in Africa: A Global Enterprise*. https://www.researchgate.net/publication/326462123_The_Illicit_Arms_Trade_in_Africa_A_Global_Enterprise
- Schroeder, M., Stohl, R. i Smith, D. (2006). *The Small Arms Trade: A Beginner's Guide*. Oxford: One World Books.
- Singer, M., Kovčo Vukadin, I. i Cajner Mraović, I. (2002). *Kriminologija - treće, izmijenjeno i dopunjeno izdanje*. Zagreb: Nakladni zavod Globus: Edukacijsko-rehabilitacijski fakultet.
- Small Arms Survey (2001). *Small Arms Survey 2001: Profiling the Problem*. Geneva: Small Arms Survey.
- Small Arms Survey (n.d.) <http://www.smallarmssurvey.org/weapons-and-markets/tools/global-firearms-holdings.html> Pristupljeno 9.8.2021.
- Sollazzo, R. i Nowak, M. (2020). Tri-border Transit: Trafficking and Smuggling in the Burkina Faso–Côte d'Ivoire–Mali Region. SANA Briefing Paper. Small Arms Survey. <http://www.smallarmssurvey.org/fileadmin/docs/T-Briefing-Papers/SAS-SANA-BP-Triborder-Transit.pdf>
- Spapens, A. C. M. (2007). Trafficking in Illicit Firearms for Criminal Purposes within the European Union. *European Journal of Crime, Criminal Law and Criminal Justice*, 15(3), 359-381. <https://pure.uvt.nl/ws/portalfiles/portal/923753/fulltext.pdf>
- Squires, P. (2014). *Gun Crime in Global Contexts*. London: Routledge.
- Stohl, R. (2004). The Tangled Web of Illicit Arms Trafficking. Center for American Progress. <https://www.americanprogress.org/wp-content/uploads/kf/TerrorinShadows-Stohl.pdf>
- Stohl, R. i Tuttle, D. (2008). The Small Arms Trade in Latin America. *NACLA Report on the Americas*, 41(2), 14-20.
- Svjetličić, V., Dujmović, A. i Savić, D. (2016). Međunarodna policijska suradnja u suzbijanju krijumčarenja oružja: Operativna akcija „Viking“ (studija slučaja). *Policija i sigurnost*, 25(4), 420-435.
- UN General Assembly (2006). International Instrument to Enable States to Identify and Trace, in a Timely and Reliable Manner, Illicit Small Arms and Light Weapons. New York: United Nations Department of Public Information. https://www.un.org/events/smallarms2006/pdf/international_instrument.pdf
- United Nations (2001a). Protocol against the Illicit Manufacturing of and Trafficking in Firearms, their Parts and Components and Ammunition (Firearms Protocol) https://treaties.un.org/doc/source/recenttexts/18-12_c_e.pdf
- United Nations (2001b). Programme of Action on Small Arms. [https://undocs.org/en/A/CONF.192/15\(SUPP\)](https://undocs.org/en/A/CONF.192/15(SUPP))

United Nations Office on Drugs and Crime (2004). United Nations Convention Against Transnational Organized Crime and the Protocols Thereto.

<https://www.unodc.org/documents/treaties/UNTOC/Publications/TOC%20Convention/TOCebook-e.pdf>

United Nations Office on Drugs and Crime (2015). UNODC Study on Firearms.

https://www.unodc.org/documents/firearms-protocol/UNODC_Study_on_Firearms_WEB.pdf

United Nations Office on Drugs and Crime (2016). Comparative Analysis of Global Instruments on Firearms and other Conventional Arms: Synergies for Implementation.

<https://www.unodc.org/documents/firearms-protocol/ComparativeAnalysisPaper.pdf>

United Nations Office on Drugs and Crime (2019) The Illicit Market in Firearms.

https://www.unodc.org/documents/e4j/Module_04_-_The_Illicit_Market_in_Firearms_FINAL.pdf

United Nations Office on Drugs and Crime (2020a). Illicit Trafficking in Firearms, their Parts, Components and Ammunition to, from and across the European Union.

https://www.unodc.org/documents/firearms-protocol/2020/UNODC-EU-Report-A8_FINAL.pdf

United Nations Office on Drugs and Crime (2020b). Global Study on Firearms Trafficking 2020.

https://www.unodc.org/documents/data-and-analysis/Firearms/2020_REPORT_Global_Study_on_Firearms_Trafficking_2020_web.pdf

United Nations Office on Drugs and Crime (n.d.). Education for Justice (E4J), University Module Series: Firearms. <https://www.unodc.org/e4j/en/firearms/module-8/key-issues/international-and-national-legal-framework.html>

Webster, D.W., Freed, L.H., Frattaroli, S. i Wilson, M.H. (2002). How Delinquent Youths Acquire Guns: Initial Versus Most Recent Gun Acquisitions. *Journal of Urban Health*, 79(1), 60-69.

Wezeman, P. D., Kuimova, A., Wezeman, S. T. (2021). Trends in International Arms Transfers, 2020. Stockholm International Peace Research Institute. https://sipri.org/sites/default/files/2021-03/fs_2103_at_2020.pdf